KİLİS YÜKSEK ÖĞRENİM KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
Yayın No. 1

ÖYKÜLERİ VE TÜRKÜLERİYLE

KİLİS

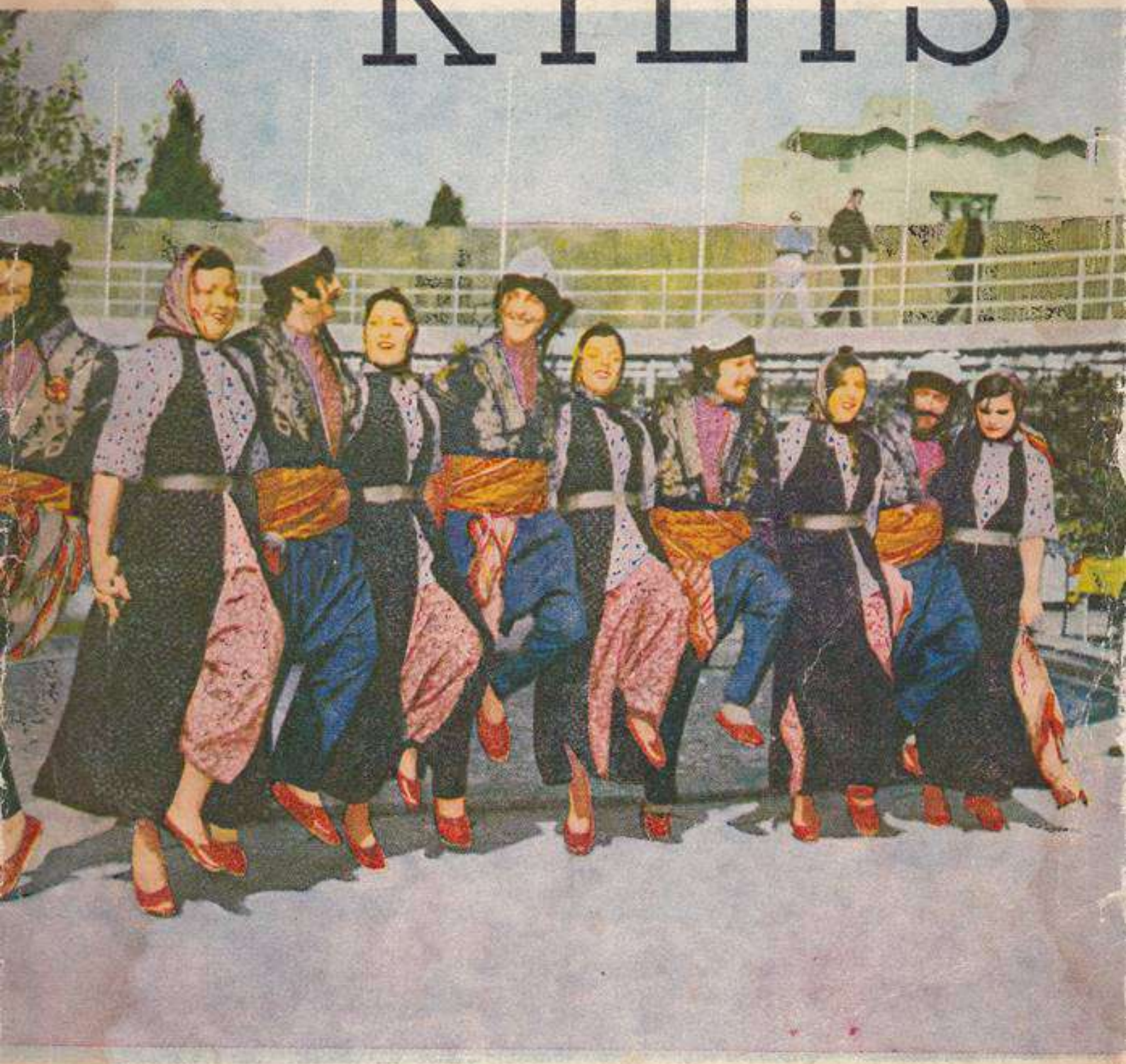

MAZLUM NUSRET KILIÇKIRAN

ÖYKÜLERİ ve TÜRKÜLERİYLE

KİLİS

MAZLUM NUSRET KILIÇKIRAN

BİRLİK MATBAASI, 1973 - BORNOVA

Kısaca, toplumun müşterek malı olan ifade tarzlarına folklor diyebiliriz. Bunun oluşumunu, gelişimini, etkilerini, sonuçlarını inceleyen ilim ise folklor ilmidir. Bu anlamda, halk türkülerini halk oyunlarını, halk şiirlerini, halk masallarını, doğum, ölüm düğün ve bayramlardaki töreleri, konuşma tarzlarını, giyim kuşamı, konuşurken yapılan el ve yüz hareketlerini, toplumun müşterek değer hükümlerini, çocuk oyunlarını, tekerlemeleri, Atasözlerini, deyimleri, evde, sokakta, meydanlarda oynanan sportif oyunları, bulmacaları, hülasa, düşünce ve hislerimizin muhtelif hadiselerdeki şekil ve ifadelerinin tamamını içine alır folklor. Denilebilir ki, folklor, toplumun şahsiyetini gösterir.

Folklor birkaç yüz yılda meydana gelmediği gibi, her yerde de kolay kolay gelişmemiştir.

Kilis'in zengin bir folklor bölgesi oluşu ise hiç te tesadüfi değildir.

Bir defa 1071 Malazgirt savaşından sonra Anadoluya gelen 24 Oğuz Boyundan Kilise yerleşenlerin bunda rolü büyüktür. Kilis coğrafi durumu itibariyle Anadoluyu Suriyeye bağlayan bir geçit durumundadır. İklimi, insanı duygulandıran, aşık eden bir Akdeniz iklimidir. İnsanı, Dadaloğlunu,

«Bilirdim Kilisi ezel ezeli,
Çok olur oranın okur yazarı»

dedirtecek kadar ilim irfan sahibidir. Bu yüzden bir zamanlar mantık merkezi olmuştur.

Gene Kilis insanı mert, güvenilir, inançlı kişidir. Büyük kumandan Yavuz Sultan Selimin, Mercidabık Meydan Muharebesini yapmak için Kilis ovasını seçmesi bundandır.

Bugün için önemli sorun, folklorumuzu bozulmadan, kaybolmadan yozlaşmadan, derlemek ve hatta bununla da kalmayıp gerek Anadolunun maddi, manevi bir hudut şehri olması ve gerekse tarih boyunca Türk Kültürüne katkıda bulunması bakımından Kilisi ve Kilislileri tanıtmaktır.

İşte Kilis Yüksek Öğrenim Kültür ve Yardımlaşma Derneğinin amacı budur. Bu amaca yaptığı yardımdan dolayı kitabın yazarı Sayın Mazlum Nusret Kılıçkıran'ı kutlular, bütün folklorcuları Kilis folkloru üzerinde çalışmaya davet ederim.

Kilis Yüksek Öğrenim Kültür ve Yardımlaşma Derneği
Genel Başkanı **A. CELÂL AŞKAR**

Şairim;

Zifiri karanlıkta gelse de şiirin hası

Ayak seslerinden tanırım.

Ne zaman bir HALK TÜRKÜSÜ duysam

Şairliğimden utanırım...

Bedri Rahmi Eyüboğlu

Ben halkım hey!

Feleğin sillesini çok yemişim.

Kalem vermemişler elime

Diyeceklerimi türkülerle demişim...

Şadan Gökovalı

KİLİS TARİHİ

Yazan : **Şinasi ÇOLAKOĞLU**

Avukat - Gaziantep Millet Vekili

Kilis Kent'inin ne zaman kurulduğunu gösteren geçerli bir belgeye rastlanmamıştır. Ancak, Asur'luların Kuzey Suriye'de egemen oldukları dönemde (İ.Ö. 1840-1790) Kİ-Lİ-Zİ diye bir yerden söz edildiği çivi yazısı ile yazılı bir belgede (CUNÈİFORME) görülmektedir.

Kilis yöresi Eti, Asur, Keldani, İran, Yunan, Roma ve Bizans egemenliklerinde kalmıştır. Kilis'in10-15 Km. doğusundaki, TİLHABEŞ (Yavuzlu) köyünün güneyinde bulunan AZÂZ'da yapılan kazılarda Eti'ler dönemine ait çini ve topraktan yapılmış çanak çömlek ile küçük heykeller çıkarılmıştır.

Avukat Kadri Bey (Timurtaş), «Kilis Tarihi» adlı eserinde Arap tarih ve coğrafyacısı Ebülfeda'ya dayanarak Haçlılar zamanında kentin adının GİLZE ya da KALÇİN diye geçtiğini yazmışsa da, araştırmalarımıza göre doğru değildir. Bize göre Yunanlılar devrinde kentin adı CYRRHUS'tir. Fırat kıyılarından İskenderun körfezinedek uzanan alanın adı da KİLİZTİKİ'dir. Ayrıca Kilis sözcüğü yunancada -Efendi- anlamına gelmektedir.

Kent, şimdiki KARNEBİ köyünün güney doğusunda ve 12 km. uzaklıkta kurulmuştur. Suriye toprakları içinde bulunan ÜRYA NEBİ'nin mezarının bulunduğu yerdedir. Nüfusu 117.00 olan kentin ayrıca 500 kişilik bir de tiyatrosu vardır.

Romalı'lar döneminde kentin adının CİLİZA SİVE ÜRMAGİGANT olarak değiştiğini görüyoruz. ÜRMA sözcüğünün ÜRYA'dan geldiğini söyliyebiliriz. Miladın birinci yüzyılında ise Halep'ten Maraş'a kadar uzanan COMMEGENT denilen bölgede kentin varlığını sürdürdüğünü görüyoruz. Tüm bulgularımıza karşın, Türkolog OTO BÖHTLİNGK, sözcüğün Yakut Türklerinden geldiğini düz, perdahlanmış, olaganüstü, dümdüz anlamında kullanıldığını yazmıştır.

Orta Asya'dan Küçük Asyaya, özellikle Kuzey Suriye'ye gelen göçebe türkler kendi dil ve lehçelerinde de anlamı bulunan Kiliz sözcüğünü benimseyip kullanmışlardır.

Ali Seydi Bey, lûgatında Kilis (Kiliz) kelimesinin saz ya da kamış anlamına geldiğini yazmaktadır. Bugün bile TİBİL köyü (ÖNCÜKAPI) ile Suriye arasında bulunan bir tarım bölgesine Kamışlı denilmektedir.

Bir başka düşünceye yönelirsek; Bosna yüresindeki KİRUS (Kiliz) kal'asının, Yunan kuruluşlu olması nedeniyle sözcüğün yunancada da anlamı bulunduğunu çıkarırız. Profesör PHİLİP'in «Kuzey Suriye» adlı eserinden algılıyarak da Mekadonya Yunanlılarından olan PELLA yöresindeki KİRHUS'luların oradan esinlenerek bu adı verdiklerini söyliyebiliriz. Bu sırada Roma İmparatorluğunun önemli bir eyaleti olan KİRUS, askeri ve siyasi alanda bir çok önemli şahsiyet yetiştirmiştir. Örneğin, İ.Ö. 175 yılında Ovidius KASİUS gibi ünlü bir general bu kentde doğmuştur.

Türklerin bu yöreye üçüncü gelişleri onbirinci yüzyıla rastlar. Özellikle Mirdasi Hükümdarı Reşit-El-Devle-Mahmut zamanında (1065) Türklerin bu yöreye akınları ve aktif varlıkları görülür. Mahmut, Bizanslılardan aldığı paralarla Orta Asya'nın sert karekterli göcebe Türk aşiretlerini kullanarak Halep'i amcasının elinden almıştır. Bundan sonra ise, Mirdasiler arasında çıkan anlaşmazlığı fırsat bilen Melikşah'ın kardeşi TUTUŞ, yöreyi tamamen ele geçirmiştir (1071). Tutuş, daha önce gelmiş olan dağınık Türk aşiretlerini derleyip, topluyarak örgütlemiş böylece de yöreyi tamamen Türkleştirmiştir.

Bundan sonra da 13. yüzyılda Hülagu Han kumandasında gelen Türklerin, Moğolların yüreyi tamamen yakıp yıktıklarını görüyoruz (1260). Zaman zaman Moğollarla Mısır Memlukluları arasında el değiştiren yöre, sonraları 1517 yedek Memlukluların (Kölemenlerin) elinde kalmıştır. Naiplik esasına göre yürüyen Memlukluların etkisi bugün bile kentimizde görülmektedir. Bundan sonra yörenin daha

aydınlık bir döneme girdiğini görüyoruz. Memluklular üstüne gelen Osmanlı Hükümdarı Yavuz Sultan Selim, şii'lerin çokluğu nedeniyle savaşı Antep dolaylarında kabul etmeyip Kilis dolaylarına Mercidabık ovasına kadar inmiştir. Tarih tekerrürlerle doludur derler. Bunun örneğini Birinci Cihan Savaşı sırasında yedinci Orduya Komuta eden Atatürk'ün, dağılmış kuvvetlerini Diyaman hattında toplamasına rağmen geri çekilmek ve asıl savaşı Kilis dolaylarında, Türk topraklarında vermek istemesinde buluyoruz.

Mercidabık Meydan Savaşı (1517) ile Osmanlı hakimiyetine giren Kilis, örgütlenen Liva'nın da merkezi olmuştur. Aradan tam yirmi yıl geçmiş Urfa üzeri İran seferinden dönmekte olan Kanuni Sultan Süleyman Halep'e uğramıştır. Burada kendisine taktim edilen Canpolat adındaki Bey'den hoşlanan Hünkar, onu Kilis Sancak Beyliğine atamıştır. (Ahmet Faik Türkmen- 'Mufassal Hayat adlı eserden).

Araştırmacı KILAPROTH, Orta Asya'da Kuban ile Yukarı Kuma yöresinde bulunan NOGAY türklerinin Canpolat boyunu 5849 çadır olarak gördüğünü yazmaktadır. Bunlar kısa boylu, et yemeyi çok seven, saçlarını uzatan ve ören, töreye bağlı bir boydur. Canpolat sözcüğü ne kürtçede, nede arapçada vardır. Ayrıca zekâ, secaat ve idarecilik yetenekleri Türk olduklarının birer delilidir. Kilis halkı 16. Yüzyılda Canpolat Bey'lerinin komutasında doğuya yapılan tüm savaşlara katılmıştır.

Başbakanlık Kuyudu Kâdim bölümünün 171 numarada kayıtlı «Mufassali Liva-i Kilis Der Halep» adlı bir defterin incelenmesinden ve oradaki belgelerden anlaşıldığına göre; İlk zamanlar Kilis'de bir yerde cuma kılınmakta, bir tekke, üç hamam, iki kervansaray ve bir bedesten bulunmaktadır. Bu nedenle de «Köy Statüsüne» tabidir. 16. yüzyılda, 1552 yılında ise, İstanbul camilerine nazire gösterilebilecek bir Canbolat bey camisi, Canbolat Bedesteni, üç hamam iki yerde mamur edilmiş pazar ve üç yerde cuma kılınması gibi ölçülerin «Defteri Cedide»ye kariye olarak saptanması sonucu «Şehir Statüsüne» geçtiğini anlıyoruz.

Ayrıca aynı belgelere göre beş mahalleden kurulu kentin nüfusu da 3.500 dür. Evliya Çelebi, «Seyahatnamesinde» 17. yüzyılda 4.500 yapıdan meydana gelmiş Kilis'in nüfusunun 24.000 olduğunu saptamıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan ilk nüfus sayımına göre de (1927) Kilis'in nüfusu 24.000 dir.

Kilis'in bundan sonraki dönemleri ve özelliklerini çeşitli bölümlerde saptıyacağımız için yazımızı burada sonluyoruz.

NOT : Ürya NEBİ, Davut Peygamber'in kumandanıdır. Kilis'liler ona Hörü peygamber derler. Bugün bile çevre köylerde onun adını çağrışımlandıran HORO, HORİK, HÖRİYE gibi çocuklara isimler takılmaktadır.

Karnebi köyünün ilk öğretmenlerinden Zıddıoğlu Cemalettin Bingöl, o zamanlar sınıfında HORO adlı 12 tane çocuk bulunduğunu ve onları ayırabilmek için HORO - 1, HORO - 2 gibi rakamlar kullandığını söylemiştir.

TÜRKMEN OYMAKLARININ YÖREMİZE GELİŞİ

HORASAN'DAN COLABA GÖÇ

Onüçüncü yüzyıldayız. Yiyip içmeyle, Ulu tanrıya şükürlerle Bayındır Han devri geçti, bir zaman sonra da Osmanlı devri açıldı. Padişaha Horasan yöresindeki Türkmen oymaklarının emirlere uymadıkları, vergi vermedikleri, savaş edip her yöreyi yakıp-yıktıkları haberi geliyordu. Bunun üzerine durumu incelemesi için Kalıoğlu Yusuf Paşa'ya emir verildi. Paşa buraya gelince haberlerin asılsızlığını gördü. Ama ne var ki Padişah'ın paşaya fermanı vardı. Oymakları toplayacak sonra da Arabistan'la Türk sınırı arasına getirip yerleştirecekti. Öğrendi ki, tüm oymakların bazı Firuz Bey derler bir yiğit Bey'dir. Bunu neyler, nasıl eder de razı ederiz diye sual edince, kendisine Dedemoğlu derler bir ozan kişi salık verildi. Dedemoğlu'nun araya girmesiyle de destanlara konu olan göç başladı.

Kalktık Horasan'dan sökün eğledik
Düşürdüler bizi tozlu yollara
Omuzlarda parlayor uzun şilfeler
Aşırdılar bizi karlı dağlara

Bölük bölük oldu yüklendi göçler
Atlandı ihtiyar, yayandı gençler
Başımıza geldi gördüğüm düşler
Düşürdüler bizi gurbet illere

Gehi konduk, gehi göçtük yollardan
Bilip bilmediğim garip illerden
Kerbelâ çölünden ıssız dağlardan
Bizden sonra bir nâm kalsın illere

Geldik Anadolu Kayseri dağı
Göründü Sivas'la Gemriğin bağı (Gemerek)
Çat ak dere derler Zile'nin sağı
Samsun, Trabzon, Çorum illere

Kara dere derler bir gece kaldık
Gezerdik. belâyı burada bulduk
Ne yaman dertlere giriftar olduk
Bakmaz mısın badı semun yellere

Oradan geçirdi sürdü Colaba
Seksendört bin hane, gelmez hesaba
Deve koyun çok, insan kalaba
Susuz hayvan inileşir göllere

Dedemoğlu der ki aykın bağından
Aşırdılar bizi Yozgat dağından
Anadolu Sivas şehri sağından
Bu zamanda destan olsun dillere...

Dedemoğlu'nun göç destanı uzayıp gider. Colaba gelip yerleşmeleri ile sonlanır. Ancak, Dememoğlu bu yeni yurda alışamaz. Tekrar Horasan'a döner.

Aradan yirmi yıl geçer. Ancak oymakların çoğu Colaba alışamamışlardır. Eski yurtlarını bir türlü unutamazlar. Issız kalan, harabeye dönen eski yurtlarını göresledikçe yanar yakılır dururlar. «Bir oymaktan çıkan, beşyüz oymağa yayılır» derler. Bu haber tez elden Padişah'ın kulağına kadar gider. Padişah anlar ki oymaklar bu yeni yurtlarından hoşnut değillerdir, Kadıoğlu Yusuf Paşaya yine yol görünür. Paşa Horasan'a gidip bakar ki ne baksın? Ne bir insan sesi, ne de bir ot yeşilliği. Yine aklı başında olarak Dedemoğlu'nu bulur. Durumu ona anlatır. Aracı olmasını ister. Dedemoğlu da oymaklarda sözünün üstünlüğünü belirtmek için «Ben de tüm oymakları geri getiremezsem boynum kıldan incedir» der. Düşer yollara. Dedemoğlu Colaba gelir, saygı ile karşılanır. Töre gereğince üç gün geçtikten sonra bir akşam yemekler yenilir, kahveler içilir. Sonunda sabrı tükenen Dedemoğlu sazını kucaklar, bakalım ne der :

Yığılsalar bir araya gelseler
Yenilse içilse sohbet edilse
Açılsa bayraklar davul vurulsa
Aluben açtığım yollar olur mu?

Yolumuz aşsa da karlı dağın sağından
Gülün dersem Berzevil'in bağından
Tütünsüzden, Musalla'nın dağından
Şerbetin içtiğim günler olur mu?

Dedemoğlu kır atımın üstüne
Eğri kılıç alayıdım destime
Beydili'nin aneğinin üstüne
Bayrağın açtığım günler olur mu?

Dedemoğlu'nu dinleyenler eski yurdun kokusunu duymuş, havasını koklamış, yaylalarını görmüş gibi olurlar. Firuz Bey'in de isteği üzerine göç şart olur. O akşam hazırlık başlar. Seher vakti de göç tamam olur. Ancak, aralarında gitmek istemeyenler de vardır. Buralara alışmış, yurt tutmuş olanların başı da, Firuz Bey'in oğlu Mehmet Bey'dir. Onlar Colapda kalırlar. Biz verelim haberi Firuz Bey'den. Firuz Bey, dört yaşındaki küçük oğlunu terkisine alır ve göç yola düşer. Aradan bir saat ya geçer ya geçmez ki, arkadan gelen minnetçiler Firuz Bey'e ulaşıp dönmesi için yalvarırlar. «Beylerde zûlm olur döneklik olmaz» diyen Firuz Bey, atının terkisindeki oğlunu kaldırıp üzengiye çarpmasıyla kafasını bir tarafa, gövdesini bir tarafa fırlatır.

Dedemoğlu'nun şartı oymakların tümünü geri getirmekti. Durumu anlayan Yusuf Paşa, aynı ata sözünü perçimlercesine Dedemoğlu'nu huzuruna çağırtır. Onu ne öldürür, ne de yaşatır. Gözlerine mil çektirtip bırakır.

Yolunuz Tılhabeş (Yavuzlu) köyüne düşerse yaşı ilerlemiş kişilerden bu göçlerin nice destanlarını dinleyebilirsiniz. Hele şansınız yaver gider de Hafız Mehmet Ağa'yı görürseniz, en güzel Türkçe ve en güzel anlatımla ağzından bal aktığını görürsünüz. O içli o içerlek sesiyle de kaymak çalar balın üstüne.

NOT : 1) Kilis dolaylarından aldığım iki türkü Radyolarımızın dağarına Sivas türküleriyle ortak melodiler olması nedeniyle kabul edilmemişti. Sevgili ustam Şinasi Çolakoğlu'da buna benzer bir şey anlatmıştı. Vaktiyle Nail Aslanpay ustamızla birlikte Kilis türkülerini Muzaffer Sarısözen'e saptatırken, Sivas'lı olan merhum hocamız «Sizin türküleriniz bizim türkülerimize, çok benziyor» demiş. Şinasi Çolakoğlu «Bunun nedenini yıllar sonra bulabildim» diyor. «Araştırmalarıma göre Türkmen oymakları Colaba iskân edilirken 40 köy kadarda, Sivas yöresine iskân edilmiş», Dedemoğlu'nun göç destanı da bunu doğruluyan bir başka belge oluyor (Elbeyli oymağı).

2) Bu konudaki en derin ve en ayrıntılı belgeleri ve araştırmaları, Gaziantep Kültür Derneği yayınlarından olan ÖMER ÖZBAŞ ustamızın «TÜRKMENLER VE BARAKLAR» yapıtında bulabilirsiniz.

Ömer Özbaş'ın araştırmalarına göre Barak; uzun tüylü bir av köpeği anlamına gelir. Bir efsaneye göre de; Gerçek Barak kocamış Akbaba'nın yumurtladığı iki yumurtanın birinden çıkar. Baraklar ise - Biz göçün Bayraktarlığını yapmışız, onun için bize Barak demişler - diyorlar. Özbaş'a göre Baraklar'ın daha doğrusu Oymakların gelişi onüçüncü yüzyıl değil, onbirinci yüzyıldır. Selcuklu'lar zamanında da gelmiş olmaları ihtimalide vardır. Göç sırasında Yozgat'da iskân edilenler olmuş. Barak'lara Beydili ya da Kıl Barak da derler.

3) COLAP : Urfa'nın güneğindeki Akçakale'den Rakka'ya kadar uzanan bölge. Baraklar'ın bulunduğu kesimler başta Nizip'in Barak bucağıdır. Kilis dolaylarında da yerleşme yöreleri Elbeyli den Alimantar bucağına kadardır.

TARİH BOYUNCA KİLİS VE KİLİS'LİLER

MERCIDABIK MEYDAN SAVAŞI

Yıl 1516. Acunun en ulu devleti olan Osmanlı'ların Yavuz Sultanı, İran Safevi hükümdarı Şah İsmail'i tepelemiş daha ayağının tozunu gidermeden de Mısır Memlûklu'ları üstüne yönelmişti.

Ağustos ayı ortalarında Güney'e kadar indi. Ordusuyla birlikte Antep'e kadar ulaşdı. Öncüleri düşmanı çok yakınladıkları haberini veriyorlardı. Ancak buralarda şiilerin çok olduğunu bilen Yavuz Sultan, savaşı daha güneyde kabul etmek istiyordu. Yıldırım gibi Kilis önlerine geldi. Tilhabeş (Yavuzlu) köyü höyüğü üzerinde konakladı 23 Ağustos 1516. Artık düşmanıyla burun burunaydı. Memlûklu hükümdarı Kansu Gavri ve Halife III. Mütevekkil. Memlûklu'lar Şah İsmail'e yardım etmişlerdi. Bu nedenle çok hınçlıydı Yavuz Sultan. Askerler «Yarın inşallah ruz-i muharabedir» diyerek helâllaşıp silahlarıyla geçirdiler geceyi. Şafak vakti de iki ordu savaş düzenine girdi. Atmış bin kişilik Yavuz Sultan'ın ordusunun başında Anadolu Beylerbeyi Zeynel Paşa, Karaman Beylerbeyi Hüsrev Paşa, Rumeli Beylerbeyi Küçük Sinan Paşa, Diyarbakır Beylerbeyi Bıyıklı Mehmet Paşa gibi değerli kumandanlar bulunuyordu. Sabahın er saatleriyle birlikte Yavuz Sultanın Ordusunun üçyüz topu birden gürlemeye başladı. Hünkar Ordusunu hilâl şeklinde düzenlemişti. Bir süre sonra iki kanadını birleştirerek Kölemen ordusunu çember içine soktu. İkindiyedek sürdü bu kanlı doğuşma. Kölemen ordusu kesin bir yenilgeye uğratıldı. Sağ kalanlar Halep'e doğru kaçmaya başladılar. Ölenler arasında Kansu Gavri ve Suriye Saltanat Nâibi Sibeyl'de vardı. Halife Mütevekkil ise esir alınmıştı.

Memlûklular tarihleri boyunca Moğollar, İlhanlılar, Hatta Timur gibi en büyük düşmanları karşısında bile böylesine ağır bir mağlubiyete uğramamışlardı.

Yavuz Sultan, zaferden sonra Halep, Hama, Humus ve Şam gibi Suriye'nin en önemli kentlerini Osmanlı topraklarına kattı. Böylece de Mercidabık zaferi Osmanlı devletine bir darbede Suriye'yi, Lübnanı, Filistini ve Ürdünü kazandırmış oldu.

«Seyreylesin felek kaderin şahsüvârını
Fethetti bir seferde Nebiler diyarını»

Sekiz yıl içinde dünyayı altüst ederek, İmparatorluğunun sınırlarını tam üç misli genişleten Yavuz Sultan Selim, dedesi Fatih Sultan Mehmet'in izinden ve kurduğu temellerden yürüyordu. Öldüğü zaman da 25 yaşındaki oğlu Süleymana işte böylesine bir İmparatorluk bırakıyordu.

Yazımızı büyük cihangir, büyük devlet adamı ve büyük bir şair olan Yavuz Sultan'ın ünlü mısraları ile sonluyoruz.

Merdüm-i dideme bilmem ne füsûn etti felek
Giryemi kıldı füzûn eşkimi hûn etdi felek
Şîrler pençe-i kahrımda olurken lerzâh
Beni bir gözleri âhûya zebûn etti felek.

NOT : Mercidabık Dergisi özel sayısındaki M. Yahya Efe'nin yazısından yararlanılmıştır. Arkadaşımıza teşekkür eder olumlu çalışmalarının devamını dileriz.

GÜZELLEME

Bir serhad havasıdır dört yanda sonsuz vakur
Yürün bire ağalar, vur davulcu mehter vur!
Şahlanmış arap atlar, Hünkârımız en önde
Adımız söylenmeli doğu, batı her yönde..
Ne büyük cihangir bu, bakışı alev alev
Haksızı sil ortadan, haklıyı kucakla sev!
Ve açsın tuğlar fecir ufakta çiçek çiçek,
Çaldıran'da şahlanan at Mısır'da yemlenecek.
Bir yanda Akdeniz'e açılmış dalga dalga
Çelik gibi tayfalar ve şanla biten kavga.
O köpüklü sulara dalarak uzun uzun
Havasını solumak tunç yüzlü Barbaros'un!
Sonra bilim ve saygı, sonra san'at ve inan,
Ses ver, Selimiye'den ses ver ey koca Sinan!
Nasıl sırrına erdin o sonsuz yapıların,
Bu kurşun kubbelerin, oymalı kapıların?
Neydi o sırrı veren işlenmemiş mermere,
Seslen bize ey ustam, seslen bize bir kere!
Raflar dolusu kitap, kitaplar dolusu fen,
Bağdaş kurup ders alsak İdris-i Bitlisî'den...
Söyleyin sizi çeken o büyük gerçek neydi?
İbn-i Kemal Efendi, İbn-i Suat Efendi.
Yalnız bilimde değil, sözde, sazda ve seste,
«Âfitab ile bu şeb hâneme canân geliyor»,
Gönlü hassas, sesi hoş bir Selim Han geliyor.
Peki ya bu gazeller, bu kâküller bu sakî,
Şirin hoş bir sâdadır kubbemizde ey Bakî!
Bilsek tel tel bağlayıp çözen o sevgi nedir?
«Yarap ne vâdidir bu, can teşne, canân teşnedir».
Fuzûlî'nin o kutsal alev alev yanışı,
Ruhî'nin doya doya şarabına kanışı.

Çinilerin büyüsü, sesin âhengi kadar
Sizde «Mecnûndan füzûnun âşıklık istidadı var».
Kiminiz elinde saz bir ozan ömür boyu,
Sizdedir erlik nedir, nedir sevgi, naz niyaz,
Aynı toprağa sızan halkımın berrak suyu...
Sen Pir Sultan Abdal'ım ahvalini şaha yaz.
Yaz ki bir kutlu çağdır, bir altın devirdir bu,
Her şeyin en iyisi, her şeyin en sonsuzu...

Seyfettin BAŞÇILLAR

MERCİDÂBIK

Seyreylesün felek kaderin şahsuvârını
Fethetti bir seferde nebiler diyârını
Sahrâ-yı Mercidâbık'a nakş eylemiş kadar
İslâm fikr-i vahdetinin kârzârını.

Memlûk padişahı bu davayı fasıl içün
Sarfetti azm-ü cezm ile bilcümle varını
Bir kaahirâne hırs ile Memlûk leşkeri
Gavgaaya saldı eslihâ-i bî-şümârını.

Bâran misâli gülle kıldı hâksâr
Hem gasıbâne tâcını hem tâcdârını
Eyne'l-meferr diyen çöle can attı sû-be-sû
Bâkisinin de tîğ tamam etti kârını.

Sahrâ-yı lâ'lgûne bakan şâhid-î zafer
Görsün baharının bu yaman lâlezârını
Tevhîd-i milk ü millet içün cenk edenlere
Sûriyye açtı cümle husûn-ü hisârını.

İtmâm-ı gaalibiyet içün şanlı padişah
Mısr içre kurmak istedi dârül-karârını
Sevk-î seferle pür-heyecan oldu tuğlar
Bâd-ı zaferle Mısr'a vezân oldu tuğlar.

Yahya KEMAL

MERCİDÂBIK

Tam dört asır öncede
Birçok büyük ülkede
Kâinatı titreten
Türkü anmak günüdür.

Çaldıran ovasında
Savaşın ortasında
Kılıcını parlatan
Şahı anmak günüdür.

Mercidâbık yerinde
Dünyaları ürperten
Türk gücünü yükselten
Hanı anmak günüdür.

Şehir ve köy kardeştir
Hem civanmert sırdaştır
Yurdu için can veren
Eri anmak günüdür.

Türk ulusu var olsun
Yurdu cennet bağ olsun
Ayrı gayrı güdeni
Burdan kovmak günüdür.

Fransız işgalinde
Evi barkı yanan köy
Kahramanlık yönünde
Seni anmak gündür.

A. Nuri ULUSOY

İSTANBUL'un camilerinin birinin üzerinde bir yazıt görürsünüz :,

«Bu cami-i şerifin inşaasını Arap ve Acem Sultanlarının Sultan-ı Ekremi, denizler ve karalar sahibi, Haremeyn-i Şerifeyn'in hâdimi, sultan evladı Sultan Selim Han ibn-i Ebulfetih Sultan Mehmet (Allah onun mülkünü korusun) emriyle 929 senesi muharrem ayında inşa olunmuştur.

«Hocam, hocam... sizin atınızın ayağından sıçrayan çamur bizim kaftanımızın süsüdür».

Yavuz Sultan Selim

«Şimdi sen arzın İskenderisin...»

Şah İsmail

Yürekler hangi örste, bu su veren usta kim?
Fecre bayrak açmışlar, dört bucak yedi iklim.
Ayağa kalk aslanım, hazır ol, selama dur
Mercidâbık'tan geçti büyük han Sultan Selim.

Seyfettin Başçıllar

MAGOSA KAL'ASI ÖNÜNDE KİLİS'LİLER

(Hayatını vatan yolunda kaybeden asla ölmez)

G. Hippell

Bundan dörtyüz yıl önceydi. Kilis Sancak Bey'i Canpolatzade Hasan Bey, sarayının selamlığında oturmuş, sohbet ediyordu. Uzaktan gelen nal sesleri gitgide yakınladı. Biraz sonra odaya ağalardan biri girdi:

— Devletlû Bey'im, Âsitaneden, Saray-ı Hümayûndan bir ulak geldü. Sizi görmek ister. Bir nâme vereceğini söyler; nidelüm?— dedi.

Canpolatzade Hasan Bey, gençliğinde sarayda bulunmuş, Sultan Selim'in şehzadeliğinde birlikte savaşlara katılmıştı. Bu nedenle birbirlerini iyi tanır ve severlerdi. Saray-ı Hümâyûndan bir ulak geldiğini, bir nâme getirdiğini işitince yerinden fırladı :

— Kandedür? Hemen bünda getüresüz. Nâmesün getürsün okuyup görelüm. Bakalım Şevketlû Hünkârımız ne buyururlar?

İçeri alınan ulak, elinde tuttuğu kırmızı atlas keseyi Hasan Bey'e uzattı. Hasan Bey keseyi aldı tâzim ile öptü, başına koydu, sonrada açtı okudu. Padişah Sultan Selim; şair, ümerâ ve vüzerâsına karşı kullandığı dilden başka bir dille, Canpolatzâde Hasay Bey'e şöyle yazıyordu.

«Siz ki; Kilis Sancak Beyi Canpolatzade Hasan Beysiz. Yârânı Tahtım, cessur silah arkadaşım, Saray-ı Hümâyûnumuzda çırağ edilmiş kardeşimsin. Mah-ı Mayısın iptidalarında Cezire-i Kıbrıs'a sefere karar verilmiştir. Donanmayı Hümâyûnumuzla Orduyu Hümâyûnumuz 11 Mayısta yola çıkarılmıştır. Siz dahi o canipten mâiyeti asâkiriniz ve cesaret-ü şecaatların haber aldığımız mahdumlarınız Hüseyin Bey ile Canpolat Bey bile olup Kıbrıs Cenk-ü Cidâline hümmetü gayret edesüz. Şöyle bilesüz».

Hasan Bey, Padişah için canını verirdi. Hele küffar üzerine yapılacak bir sefer onun için bir bayram sayılırdı. Ancak, Padişahın oğullarının adını yazarak «mahdumlarınız bile olup» demesine canı sıkıldı. Hüseyin Bey otuzuna yakın olmakla birlikte Canpolat Bey daha yeni yetişmekte idi. Canpolat hem soyunun adını hem de Canpolat soyunun cesaret ve şecaâtini taşıdığı için Hasan Bey onu daha çok seviyordu. Padişahın fermanını, dostlarının yanında açıp okuduğuna pişman oldu. Başkalarının önünde okumasaydı, bir neden bularak Canpolat'ı Kilis'te bırakıp Hüseyin Bey ile birlikte sefere gidebilirdi. Ancak, şimdi ok yaydan fırlamıştı.

Hasan Bey, devrisi gün hazırlıklara başladı. Ancak hazırlık ve Kıbrıs'a varış kolay ve kısa zamanda oluşmadı. Padişahın fermanının gelmesi ile Canpolatzade'nın oğulları ve askerleri ile Kıbrıs'a varışları üstünden beş ay geçti. Kıbrıs'a vardıkları zaman Limasol, Larnaka, Girne, Lefkoşe kal'aları alınmış, Magosa'nın da kuşatılması başlıyalı yetmiş gün olmuştu.

Magosa, öteki Kal'alara kıyasla hem daha sağlam, hem hazırlıklı ve güçlendirilmişti. Kıyıda olan Magosa zaman zaman denizden yardım almakta, bu nedenle de ele geçirilmesi uzamaktaydı. 18 Eylül 1570 de başlayan Magosa kuşatması, bu nedenler yüzünden 1 Ağustos 1571'e dek on ay onüç gün dayanmıştı.

Kal'anın alınışının uzamasına kızan Lala Mustafa Paşa bir Harp Divanı aktedmiş, divanda vezirler, kumandanlar, Sancakbeyleri de hazırbaş olmuşlardı.

«Şu kör olası küffarın yanan ocağını bir türlü söndüremedük. Kal'asın zaptedüp başına geçiremedük. Ne oldu? İmanımızın kaynağını kurudu. Yalın kılıç olup asâkirin önüne düşüp rüstamâne küffara savlet eden vezirler kandedür? İçinizde mert olup Meydan-ı gazâda at oynatacak bahadır beyler yok mudur? Aylardır bir kal'anın önünde bekleşüp duruyoruz. Yarın rûz-u mahşerde bir uruşta cenkler kazanan, ülkeler fetheden kalimetullahı ilâ eden icdad-ı izâmımıza ne derüz? Beka için cenk-ü cidâli farz kılan, muvaffak olmak için cenk-ü

cidâlin meşakât ve mahrumiyetlerine katlanmak emreden Allah'tan korkmaz, Peygamber'den, hayâ etmezmişüz» diye bağırmaya başladı. Arkada duran beylerden biri Paşa'nın sözünü yararak :

«Devletlû Vezir! şimdiyedek muvaffak olamadığımızın sebebi korkaklık ve himmetsizlük değildür. Keferenin müdafaa silahları arasında bulunan ve kal'anın zayıf taraflarına yerleştirilmiş olan Kıtal Çarkıdır. Bu çark yel değirmeni meslûllû olup, pek sıkı ve keskin kanatlar takılmıştır. Savlet eden yüzlerce dilâveranı ya bir anda şehit etmiş ya da durdurmuştur.» diye açıklamaya yeltenince, Mustafa Paşa :

«Küffarın kttal çarkı varsa, bizim de o çarkı işletmez hâle getirecek millet ve memleket sevgimiz, göğsümüzü dolduran imanımız var. On gün sonra kal'aya büyük bir savlet daha yapılacaktır. Bu cenk-ü cidâl ve harb-ü kıtalda ben de hazırbaş olacağım. Himmet-ü gayret bizden, tevfik Allah'tandır.» dedi.

Büyük savletin hazırlıkları temmuzun otuzunda tamamlanmıştı.

1 Ağustos 1571 sabahı alaca karanlığında tekbir sesleri ile başlıyan savlet kuşluğa kadar sürdü. Magosa kal'asının çeşitli yanlarından oyuklar açılmasına hatta içeri girilmesine karşın, üç bine yakın kayıp verilmiş ancak sonuç alınamamıştı. Sonuç alınamamasının nedeni de Venediklilerin kahramanlık ve dayanmaları değil kıtal çarkları idi. Dar bir oyuktan toplu olarak yapılan saldırıları bu çarklar eritiyor, içeri canlı bir asker bırakmıyordu. Buna karşın geçebilmiş olanları da o yöredeki Venedik'liler şehit ediyorlardı.

Kuşluk vakti durdurulan birinci hattın gerisindeki ikinci hatta bulunan güçler saldırıya geçirildi. Çoğunluğu Anadolu askeri olan bu birlikler arasında Kilis Sancak Beyi Canpolatzâde Hasan Bey, oğulları ve askerleri de vardı. Askerin bir kısmı kal'aya tırmanmaya çalışırken, bir kısmı da oyuklara yanaşıyordu. Bu sırada küçük bir atlı birliğe kumanda eden Hasan Bey'in küçük oğlu Canpolat Bey, askerlerine : «Bire yoldaşlar» diye seslendi. «Duracak zaman değildir, beni takip edin.» Kılıcını çekip beyaz atının üzerinde ileriye atıl-

dı. Yaya askerler oyuktan içeri girerken yiğit Canpolat onlardan önce ve onların önünde oyuktan içeri girdi. Otuzbeş-yirmi adım aşağıdan bir kıtal çarkının durmadan hızla döndüğünü gördü. Ardında çoşku içinde tekbir getiren yaya askerlerine :

«Yoldaşlar, bire Gaziler; ölmek var, dönmek yok. Ben şu dönen çarkı durduracağım, siz de savletinize devam edeceksiniz. Bugün Magosa fethedilecektir. Küffar dize getirilecektir. Şehit olursak ne mutlu bize. Dünyada ve ukbada namımız söylenir.» diye haykırdı.

Atını yeniden mahmuzladı. Sonra birden kendini beyaz atıyla birlikte çarkın üstüne attı. Parçalanarak şehit düştü. Ancak çark da çalışmaz oldu. Buradan içeri giren askerlerimiz bir yandan Venediklileri oyalayıp, kovalarken, diğer yandan çarkları taşlarla durdurdular. O gün öğleyedek süren kanlı savaşın sonunda Magosa kal'ası da fethedildi.

Devrisi gün Lalâ Mustafa Paşa Hasan Bey'i yanına çağırttı :

«Hasan Bey» dedi. «Kederinizin büyüklüğünü kabul ederim. Lâkin Canpolat sayesinde dünya durdukça söylenecek olan bir Zafer kazandık. Magosa'yı aldık ..»

Hasan Bey :

«Beli Devletlû Vezir! Magosa'yı aldık ama Canpolat'ı kaybettik.» dedikten sonra acı acı ağlamaya başladı.

Paşa :

«Beli ama, hem tedbir ile taktir bozulmaz, hem de böyle kahraman evlatlarımızla ihtihâr etmeliyiz. Himmet-ü gayretiniz Padişah-ı Dinpenah Efendimizin ve Allah'ın nezdinde elbetde mükafatlandırılacaktır...»

Bundan sonra Canpolatzâde Hasan Bey'e Kilis Sancak Beyliği evladiyelik olarak bağışlanmış; ancak Hasan Bey Kilis'e döndükten üç ay sonra çok sevdiği oğlu Canpolat'ın acısına dayanamıyarak ölmüştür (1527).

Şehit Canpolat Bey, Magosa Kal'asınan kendi adıyla anılan Tabyasında gömülüdür.

NOT : Türk Kültürü. Sayı 35. Eylül-1965. Tahsin Yahyaoğlu'nun yazısından alınmıştır.

KASIMOĞLU CANPOLAT BEY

Onaltıncı yüzyılın sonu. Kanunî Sultan Süleyman'dan kalan büyük boşluğu 2. Selim'in çelimsiz kişiliği dolduramamıştı. Bu nedenle Âcunun en ulu devleti Osmanlı'lara İbn-i Ulyan'da bir avuç bedevi başkaldırıyordu.

Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, bağımsızlığını ilân edecek kadar çizmeyi aşan bedevilerin üstüne Diyarbakır Beylerbeyi Süleyman Paşa'yı göndermeyi kararlıyor. Süleyman Paşa'da görevi alır almaz Kilis Sancak Bey'i Kasımoğlu Canpolat'a bir ulak göndererek askerini alıp gelmesini bildiriyor. Kilis Sancak Bey'i Kasımoğlu Canpolat, emri alır almaz Kilis'li bahadırlarıyla sözü edilen yöreye koşuyor. Yaman bir cenk, kanlı boğuşmalardan sonra başkaldıranlar dağıtılıyor. Ne var ki, yine de iş tükenmiş değildir. En azılıların oluşturduğu bir kuvvet, Şattülarap'ın Saar-ül Bahran adasına çekilerek direniyorlar. Başkaldıranların üstüne dört kanlı baskın yapılmasına karşın sonuç alınamıyor. Yeni başkaldırmalara yol açabilir nedeniyle geri dönmek de istenmiyor. İşte bu sırada Kilis Sancak Beyi Kasımoğlu Canpolat ileri atılıp Süleyman Paşaya :

— Paşa, paşa...! Bu adayı kılıç sallıyarak almazsak devlet bu isyanlardan kurtulamaz.

Canpolat Bey paşaya söylediği bu sözlerden sonra yanındaki bir avuç Kilis'li kahramanla birlikte Saar-ül Bahran'ı kana boğarak ele geçiriyor.

NAPOLYON'UN ORDULARINA KARŞI

Yıl 1801... Fransız Orduları Mısır'da. Kuvvetlerimiz karşısında durumun kötüye gittiğini gören Napolyon, ordusunun kumandasını General Klober'e bırakıp savuşuyor. Ancak, bir süre sonra Fransız ordularının yararlandıkları bir durum onlara yeniden canlanmak olanağını sağlıyor. Durum birden bire tersine dönüyor. Öyle ki; En varsıl bir kentimizin düşmesine ramak kalıyor. Ama bu önlenmeli, Napolyon ordularına ilerleme olanağı verilmemelidir.

Bu sırada Halep'te bulunan Kilis'li bir genç, kendine güvenle «Ben» diyor. «Ben düşmanı başsız bırakacağım.» Daha yirmidört yaşında, tığ yapılı karanfil bıyıklı yağız bir Kilis'li genç bu sözleri eden. «Memlekete can feda» diyor sonrada. Kat kat düşman kuvvetleri ile pekiştirilmiş hatlara dalıyor. Başaracağını kimsenin aklı almıyor. Bir süre sonra, yağız bir Türk bahadırının Fransız Orduları Baş Kumandanı General Klober'i bir vuruşta öte dünyaya gönderdiği haberi duyuluyor.

KİLİS'Lİ KARTAL BEY

Abdülhamit döneminde alışılmış bir şey vardı. Yemen'e gönüllü giden askerler birer kerte yükselirdi. O, Birecik'te Redif Başçavuşu olarak bulunuyordu. Yemen'e gidecek olursa Mülazimî Sanî olacaktı. Yemene gideceğini Kilis'li Rıfat Bey'le Harbiye nezaretine bildirdi.

Öyküsünü anlatmaya çalıştığımız Kilis'in İnnaplı Kütah (İnnaplı Kütahya) mahallesinden alçak gönüllü bir sebzecinin, bekçi Ömer'in oğlu Başçavuş Mehmet Zühtü. Kısa bir süre sonra da Yemen'e Mülazimi-sanî olarak gönderildi. Orada Türk düşmanı Arapların saldırılarına yararlı karşılıkları ile ün saldı. Aslında o ün tutkunu da değildi. O olsa olsa Vatan tutkunuydu. Mehmet Zühtü böylece Birinci Dünya Savaşı yıllarınadek (1913) Yemen'de kaldı. O yıl Halep'in redif taburuna Mülazimî evvel olarak atandı. Bu taburda bağlılıkla çalışırken Birinci Dünya Savaşı patladı. Mehmet Zühtü, yüzbaşılığa yükselmişti. Bu görevde de kendisine düşen yurtsal ve ulusal görevleri yerine getirmesine karşın savaş başarısız sonuçlandı. Böylece kendisi de yenik Türk Ordusunun bir subayı olarak unutuldu.

Bundan sonra Kilis önce İngiliz'ler, sonra Fransız'lar tarafından işgâl edildi. Bu sırada Atatürk Kuvayi Milliye teşkilatını oluşturuyordu. Mehmet Zühtü alınan bir kararla Kilis'e çıka geldi. Onu Kilis'te görenler hem şaşırdı hem de çok sevindi. Bu sevinç, örgütün daha bilinçli, daha yetkili olan bu ellerle kurulmasının yarar ve umudundan doğuyordu.

Mehmet Zühtü, Kartal Bey adıyla dağa çıktı. Kent'de, görünüşte İslâm Cemaâti, aslında Kuvayî Milliye Heyeti Merkeziyesini kurmaya koyuldu. İş ilerledikçe Ermenilerle Fransızlar kuşkulanıyordu.

Kent'de bir Fransız nefernin bir Türk kadınının peçesini kaldırmaya yeltenmesi bardağı taşıran son damla oldu. Güpegündüz, koç yiğitlerin gözü önünde. Olacak şey mi bu? Dayanabilir mi Kilis uşağı bu hale. O gün başlıyor savaş. Bıçak kemiğe gelsin dayansın denmi-

yor. Adına Karar Sakıp derler. Ruhi soyundan Abdurrahim oğlu bir yiğit oracıkta haklıyor Fransız neferini. Eliyle tırnağıyla öldürüyor.

Kartal Bey'in günü doğmuştur artık. Çalışıyor, çatışıyor ancak içinde dolup taşan acıyı gideremiyordu. Kilis yoluyla Antep'e gitmekte olan Ermeni ve Fransız askerleri Antep'li yiğitleri de çileden çıkarmıştı. Mehmet Zühtü ile Mehmet Fehmi'nin Yemen arkadaşları olan Şahin Bey (Mehmet Sait) Kilis-Antep yolunu tutuyordu. Düşmanı kentine sokmak istemiyordu.

Kartal Bey Kilis'te verdiği savaştan, vuruşmalardan daha doymamıştı. Oradan Antep'e geçmiş katolik kilisesinin karşısındaki Çınarlı camisinde kurmuştu cephesini. Böylece de oranın adı «Çınarlı Cephesi» olmuştu.

Kartal ve Antep'li mücahitler düşmana ölümlerden ölüm beğendiriyordu. Öylesine vuruşuyorlardı ki; sonunda uğruna vuruştukları can verdikleri kentin adını tüm dünyaya «GAZİ» diye yazdırıyorlardı.

Onun içindir ki; Gaziantep' işgalinde görevli bir Fransız kaymakamı «Abadi» adlı yapıtında gerçek kahraman Kilis'li Kartal Bey'den büyük bir övgü, büyük bir saygı ile söz ediyordu.

Kurtuluştan sonra Gümrük Güvenlik Kuruluşunda görev alan Kartal Bey, ne yazık ki tutulduğu Verem hastalığından kurtulamamış Düşman kuvvetlerinin, düşman süngüleri ve mermilerinin alt edemediği bu yenilmez koçağımız, bu hastalığa boyun eğerek tanrının rahmetine kavuşmuştur.

BİR PROGRAM METNİ

KİLİS'in düşman işgalinden kurtuluşunun 51. Yıl dönümü nedeniyle Türkiye Radyolarında yayınlanan programın metni

Programın adı : KENDİNİ KURTARAN KENT

Hazırlıyan : Mazlum Nusret Kılıçkıran

Yayın Günü : 5 - 7 Aralık 72 (Radyolara göre değişik)

Band alma günü : 28 Kasım 1972

SİNYAL : ———— Davul zurna ile Kilis'in Ceren havası.

SPİKER : KENDİNİ KURTARAN KENT

SİNYAL : ——— Kilis'li Aslan Sazcı'nın sazından bir -koçaklama ———— Bir süre sonra fedinglenir ————

EFEKT : Yaklaşmakta olan eski bir otomobil sesi.....

SPİKER : Gecenin yarıya yakın bir saati. Kilis-Halep yolu üstündeyiz. Bağrımızı gecenin soğuk rüzgarına vermiş bekliyoruz. Düşman ha geldi ha gelecek gibi sanki. Gözümüzü kırpmadan yola bakıyoruz. Karanlığı kara bir bayrak gibi yırtmaya çalışıyoruz gözlerimizle. Bakmaktan usanan gözlerimizi oğuşturup oğuşturup yola çeviriyoruz. Düşman ha geldi hale gelecek...

MÜZİK : — Divan sazı ile Fidayda düzeni bir geçki.————

SPİKER : «Ses var» diyor birisi. Bir şey geliyor bu yanı. Kulaklarımızı yola dayayıp dinliyoruz. Bir otomobil sesi sanki bu...

EFEKT : ———— Yaklaşmakta olan eski bir otomobil sesi——

I. SES : Dur... Dur... Yoksa ateş ederiz...
Kimsiniz? Nereden gelip nereye gidiyorsunuz?
Teslim oluunn.. Otomofilden inip teslim olun...

II. SES : (yavaşça) Durun, telaşlanmayın... ne olduğunu anlayalım önce. Bu ses, bu ses... Evet bu ses Çanakkale'deki Mehmet Çavuş'un sesine benziyor. Yanılmıyorum, Mehmet'in sesi bu...

II. SES : Benim Mehmet Çavuş. Kumandanın.. Tanımadın mı beni... Ben Mustafa Kemâl...

I. SES : (Şaşkın bir kekeleme) hıı, hıı.. ne..
(kendi kendine) Mustafa Kemâl'mi?
(Tüm gücü ve sesiyle) KUMANDANIIIM....
Burhanoğlu Saraç Mehmet Çavuş 1311 Kilis...
Buyurun Kumandanım....

MÜZİK : ——— Ceren havasanın zurna ile geçkisi ———

II. SES : Yanıma gel Mehmet Çavuş. Gel de Çanakkale'de ki yiğit çavuşumu yakından göreyim...

I. SES : Kusura kalma Kumandanım... Ge.. Geece vakti bilemedik. Şaaşırdık Kumandanım.. Kimin aklına gelirdi düşmanı beklediğimiz bu yoldan siz çıka gelesiniz?

I. SES : Düşman mı?

II. SES : Evet Kumandanım. Düşman bu yanı geliyor dediler bize. Yağmacı Arap urbanları var bir de kumandanım. Onlar için bekliyoruz. Kilis'imizi korumak için.

II. SES : Düşmanı bekliyorsunuz ha? Yağmacıları bekliyorsunuz... Kentinizi korumak için duruyorsunuz bu yol başlarında öyle mi?
Mehmet Çavuş! İlk ayak bastığım Türk toprağındaki bu uyanıklığa ciddet hayran kaldım. Şuna bir daha iman ettim ki; Bu millet asla ölmiyecektir. VAROLUN AZİZ KİLİS'liler...

MÜZİK : ——— Yavaş yavaş yükselen Ceren havası-zurna-

II. SES : DEMEK Kİ, TÜRKİYE BURDAN BAŞLIYOR.....

MÜZİK : ——— Yükselir ve bir süre sonra fona iner. ———

SPİKER : 1918 Yılı Ekim ayı başlarındayız. Şam düşmüş. Yıldırım Orduları geri çekiliyor. Mustafa Kemâl 7. Orduyu Diyaman hattında toplamayı başarmış halâ dayanıyor. Umudu geriye çekilip Türk topraklarda vuruşmak. Bir akşam vakti, yaveriyle birlikte Kilis'e geliyor. Yolun bitimine yakın bir yerde tüfekli adamlar çeviriyor arabasını. Dur.. diye bağırıyor içlerinden biri. Bu ses Mus-

tafa Kemâl'e hiç de yabancı gelmiyor. Çanakkale'de emir çavuşu olan Saraç Mehmet'i tanıyor hemen. Geceyi Kilis'te toplantılar yaparak geçiriyor. «Kilis önlerinde ikinci bir müdafaa hattı kurmak ve düşmanı burada vurmak.» Toplantıya katılanlar bu düşüncede birleşiyorlar. Kilis'liler yediden-yetmişe vuruşacaklarına, Orduya ellerinden gelen yardımı yapacaklarına dair söz veriyorlar. Mustafa Kemâl, şafakla birlikte hareket edip ordusunun başına dönüyor. Ancak, Mondoros mütarekesi ile bu son umud birden yok oluyor. Yıldırım Orduları ve 7. Ordu dağıtılıyor. O yine de umudsuz değildir. Adana'dan ayrılırken şöyle yüceltiyor sesini Güneye doğru :

II. SES : — EFENDİLER, ASIL MUHAREBE BUNDAN SONRA OLACAKTIR. SİLAHLARINIZA HAKİM OLUN.

MÜZİK : —— Aslan Sazcı'nın sazından koçaklama. Geçki. ——

SPİKER : 6 Ocak 1818. İngilizler Kilis'i işgal ediyor. Aynı yılın sonlarında da Fransızlara bırakıyorlar. Kolayına demezler «Gelen gideni aratır» diye... Olanlar bundan sonra başlıyor hep. Bıçak kemiğe gelsin dayansın denmiyor. Bir yandan ver elinde ne varsa. un, arpa, buğday, ekmek... Bir de yağmacılar çıkıyor ortaya. Ermeniler Fransızlardan yüz bulup onlarla bile olarak ne bulurlarsa alıp götürüyorlar.

O gün bazlıyor savaş. Bıçak kemiğe gelsin dayansın denmiyor. Bir gün iki fransız neferi sokaktan geçmekte olan bir Türk kadınına sataşıyorlar. Peçesini indirmeye yeltenecek kadar ile gidiyorlar. Hem de güpegündüz. Hem de koçak yiğitlerin gözleri önünde. Dayana bilirsen dayan artık. Adına Kara Sakıp derler bir yiğit görüyor bunu. Tuta bilirsen tut artık Kara Sakıp'ı. Nasıl atılıyor birden bire, nasıl yere vurup, eliyle tırnağıyla o anda haklıyor anlatılır gibi değil.

Artık Kilis'in savaşı başlamıştır. Bir bu yoktu diyorlar Bir bu namus meselesi yoktu. Yılanın deliğine elini uzattı bunlar artık. Bıçak kemiğe geldi dayandı bile. Gençler çeteler kurup dağlara çıkıyor. Nerede bulurlarsa orada haklıyorlar düşmanı. Bir yanda Mehmet Celâlettin yâni İslâm Bey, Bir yanda Hacı Tahirzade Mehmet yâni Müslüman Bey, Yusuf Rıza (Kartabey), Mehmet Zühtü yâni-Aslan Bey, Kazazoğlu, Hasan Kamil Bey (Demirbaş), Çopur Abdo, Bediroğlu Ömer, Mücahit Bey, Polat Bey, Kara Nazmi, Muallem Korkmaz. Ahmet Mahir, Mustafaoğlu Abdurahman, Hacıoğlu Şükrü, Kazan Ali, Höpür Durmuş, Çetebaşı Hikmet, Muallim Gazi, Saraç Mehmet, Oylum'lu Kadir Kiya, Arpakesmezli Mıthad Kiya yâni Mıhtad Karakuş. Vurdukça vuruyordu düşmanı. Her vurdukça yeniden başlıyorlardı savaşa.

Düşman baktı ki, Kilis ele avuca sığacak gibi bir kent değil, kaçar gibi çıkıp gitti.

MÜZİK : ——— Radyo bağlama grubundan Köroğlu solağı geçkisi———

SPİKER : Çağrısız gelen zorunlu gider...

MÜZİK : ——— Koçaklama fona iner ve yavaş yavaş kaybolur.

SPİKER : 7 Aralık 1921. Kilis Bayrama durmuş. Kadınlar, çocuklar yiğitlerini, koçaklarını karşılıyor Memika Çeşmesi'nin yanında. Koca bir devletin ordularına göz açtırmayan ölüm saçan çetelerini basıyor bağrına. Yol boyu ağıtların ardını, coçkular, halaylar kovalıyor. Kilis'in sokaklarını davul zurnanın Türk sesi ile silah sesleri dolduruyor...

MÜZİK : ——— Davul zurnadan Kilis'in dokuzlu halayı ———

SPİKER : Bu ülke bir zaman inledi kanla
İşgal acısını duyanlarız biz
Birleşti kuvvetler azm-ü imanla
Hürrüyet zevkini bilenleriz biz.

Kadın, erkek, çocuk, oğul kardeştik.
Her yandan düşmana cepheler açtık
İstiklâl uğruna candan savaştık
Öcünü düşmandan alanlarız biz.

Armutça, Tilhabeş, Karaburun'da
Zamhalı, Ravanda, Cercik yolunda
Ok deresinde, düşman önünde
Şerefli şehitler verenleriz biz.

Toplar ateş açtı Acar dağında
Mermiler patladı Kilis bağında
Mukaddes vatanın ölüm çağında
Kanayan yarasın saranlarız biz.

Kilis'li, yurt için aktıysa kanın
Şehitlik nâmına yükseldi şanın
Varlığın unutma koca Arslan'ın
Kopyası müzeye konanlarız biz.

Bugünü yaşarken unutma dünü
GALİP'in tarihte yükselir ünü
Aralık ayının yedinci günü
Şerefli bayrağa erenleriz biz...

MÜZİK : —— Davul zurnadan Kilis'in Oğuzlu havası——

SPİKER : O çekilmişlikleri böyle dile getriyor Kilis'li ozan Galip KELEŞ. O sıkıntılı günleri anımsadıkça göğsü inip inip kalkıyor. «Burası Türk yurdu koçak yurdu... Biz Magosa'da gözünü kırpmadan kendini Kal'anın çark-ı feleğine atan açılmaz kapılar açan yiğitlerin çocuklarıyız.» diyor.

«Biz Mercidabık ovasında Yavuz Sultan'ın ardı sıra kılıç çalan gazilerin oğullarıyız.»

İşte oğullarımız diyor sonra. Ötede oynaşan cıvıl cıvıl çocukları gösteriyor. «Onlar bzim umudumuz» diye başlıyor yeniden söze. «Dişimizle, tırnağımızla ulaştığımız Cumhuriyet'i de onlar koruyacaklardır»

«Çünkü Burası Türk yurdu, koçak yurdu.»

MÜZİK : —— Bağlamalardan Köroğlu solağı yükselir ve iner.—

SPİKER : Kilis'in Kurtuluş'unun 51. Yıl dönümü nedeniyle hazırladığımız programımızı yörenin ezgilerini dinleterek sürdürmek istiyoruz. Düğünü-bayramı, vuruşmasını ve ölmesini çok iyi beldiklerini türküleriylede anlatmışlar. Her şeyi en ince en içerlek yanlarıyla dile getiriyor. türküleri. Bir bakarsınız ki; Kilis'li elini kulağına atmış Barak ağzı bir söyleyişle Tarih sayfalarında bulamıyacağınız öyküleri getiriyor yüzyılların ötesinden. Bir de bakarsınız ki halaya durmuş, sevinç dolu, neş'e dolu bir havayla Kurtuluş gününü kutluyor. Coşku dolu, yiğidine türküler, ardınca da düğün bayram havaları. Bizi türkülerimizden tanı der gibi sıralıyorlar birbiri ardınca.

Şimdi Kilis dolaylarından Barak ağzı bir yüksek hava dinletiyoruz sevgili dinleyiciler. Gerek yerli, gerek yabancı müzik otoritelerinn taklidi imkansız bir san'at örneği olarak niteledikleri bu havalar tadını ancak o yörenin insanının ağzından vermektedir. Türkünün ilk sesi ile bağlanışındaki son sesi arasında büyük bir derinlik olduğundan her san'atçının çağırabileceği havalardan değildir.

Kilis dolaylarında Aşık Garip'in Uruma gidiş havası ya da Urum bozlağı diye bilinen havayı Acar köyünden Coşkun Ceritlioğlu çağıracak. Bağlamayla Yılmaz İpek açıyor yolu..

Garip, bir gözlerin Hakka yaramaz
Sözünde durmayan adam olamaz
Elde güzel çoktur sana yaramaz
Gözünü sevdiğim Garip kal bizim elde...

MÜZİK :

SPİKER : Kilis'in Acar köyünden Coşkun Ceritlioğlu'nu dinlediniz. Şimdi de Kilis dolaylarından bir halay havasını Ankara Radyosu san'atçılarından olan Kilis'li Aynur Gürkan'dan dinletiyoruz.

Zeytin yaprağı yeşil
Altında kahve pişir
Beni sana vermezler oy
Aklın başına devşir

MÜZİK : Aynur Gürkan"ı dinledik.

SPİKER : Programa Kilis'li bir saz ustasının çalıp çağıracağı bir koçaklama ile devam ediyoruz. Köroğlundan bir solaklama. Ancak belirtmek isteriz ki sunacağımız bu parça bugünedek derlenilen Tüm Köroğlu türkülerinden farklıdır. Alışılagelmiş 5 vuruşlu ya da beş zamanlı köroğlu türkülerinden farkı 7 vuruşlu ya da yedi zamanlı olmasıdır.

Solaklamayı Taşlıbak köyünden Aslan Sazcı çalıp çağıracak.

ÇAMLIBEL KÖROĞLU'NUN TAHTI

MÜZİK : **Çamlıbel Köroğlu'nun tahtı**

SPİKER : Kilis'in Taşlıbak köyünden Aslan Sazcı'yı dinlediniz. Kilis'li Elif Bacı'dan derlediğimiz bir türküyü de Durmuş Yazıcıoğlu okuyacak.

Evlerinin önü iğde değil mi
İğdenin dalları yerde değil mi?

MÜZİK :

SPİKER : Durmuş Yazıcıoğlu'nu dinlediniz. Programımız Kilis dolaylarından birberine bağlı iki türküyle bitecek. İlki Şinasi Çolakoğlu'dan alınmıştır.

Karanfil deste gider

Solo kısımlarını Nimet Oğuz söylüyecek.
Bu türküye bağlı olarak Yurttan Sesler koromuz Ali Miçilli'den alınan türküyü çalıp çağıracak.

GEREBİÇ

MÜZİK :

SPİKER : Kilis'in düşman işgalinden kurtuluşunun 51. yıl dönümü için hazırladığımız program burada sona erdi. Sağlıcakla kalın sayın dinleyiciler...

SİNYAL : ——— Zurna ile Kilis'in Ceren havası ———

SPİKER : KENDİNİ KURTARAN KENT

SİNYAL :

HAZIRLAYAN : Mazlum Nusret Kılıçkıran...

KİLİS FOLKLORU

ANA TÜRKÜLERİMİZ

Kilis türküleri ana türkülerimizdendir. Muzaffer Sarısözen hocam 1953 yılında beni İzmir Radyosu Yurttan Sesler topluluğu şefi ve yönetmeni olarak gönderdiğinde koltuğumda bir defter vardı. Bunlar bizim ana türkülerimizdi. Arasında Kilis türkülerinin de bulunduğu bu defter benim ana defterimdir. Çünki ilk derlenen ve üstadın elinden geçen türkülerdi bunlar. Sonra Kilis'li dostlarım oldu benim. Türk Halk Müziğimiz büyüdü çoğaldı, dünyanın en büyük halk musikisi halini aldı. Türkülerin üstüne türküler eklendi. Ancak, o ilk defterdeki türkülerin özellikle Kilis türkülerinin bendeki önemi bir başkadır. Biz yöneticilerin en büyük savaşı tutkularımızın bozulmamasını sağlamaktır. Bu nedenle savaşımızı Türk Halk Müziğinin yozlaştırılmaması için veriyoruz. Böyle bir ortamda elinde saz tutmasını bilmeyen, süpürge sapı tutuyormuş gibi görünen başıbozukların doldurduğu bir sırada bu konu benim için daha da önemli bir hal aldı. Dolmuş plakları bir yandan, uydurma aşıklar bir yandan, uydurup yakıştıranlar bir yandan savaşımıza savaş kattı. Yıllar yılı dağ demeden, bor demeden katır sırtlarında köy köy dolaşılarak derlenmiş musikimi yozlaştırmaya, arasına uyduruk parçalar sızdırmaya kimsenin hakkı yok. Ömrüm izin verdiğince savaşım bu yolda olacaktır.

Başta da söylediğim gibi benim bir Ana defterim var. İçinde de birbirinden güzel neş'eli, şen, mutluluk, kardeşlik yansıtan güzelim Kilis türküleri...

Mustafa HOŞSU

TRT Türk Halk Müziği
Denetleme ve Repertuar
Kurulları üyesi.

İzmir Radyosu Türk Halk Müziği
Ve Türk Halk Oyunları Müdürü
Yurttan Sesler Yönetmeni

BARAK HAVALARI ÜSTUNE

Kilis türküleri ilk derlemelerden olduğu için Türk Halk Müziğimizin en köklü ve en sağlam türkülerindendir. Ancak, Kilis denince kentin içiyle dışını ayrı ayrı yorumlamak gerekir. Kilis'in içinden derlenmiş türkülerin çoğu renkli ve neş'eli olduğu için mutluluk yansıtır. Bu nedenle de halk müziği programlarında sık sık yer veririz. Bir de Kilis'in köylerinde söylenilen havalar vardır. Özellikle Elbeyli yöresinden derlenilen Barak havaları. İşte bu barak ağzı dediğimiz havalar başka gelir bana. Yüzyıllar öncesine alıp götürür beni. Taklidi imkansız birer san'at örneği olarak gösterebileceğim bu havalar vurur yüreğime. Bu havalarda Dedemoğlu ile beraber olurum. Horasan'dan göç tutar, Colap'a ulaşırım. Deliboran'la birlikte Bey kapısında oturup bergüzar çeviren geline saz çalıp türkü söylerim. Aşık Garip'le yollara düşer Senem'i aramaya çıkarım.

Benim sazım tüm türkülerimizle coşar. Ama barak ağzı havalarla hem coşar, hem de taşar. Ne kadar dinlersem dileyeyim doyamam onlara.

Nida TÜFEKÇİ
TRT Türk Halk Müziği
Ve
Türk Halk Oyunları Daire Başkanı

KİLİS Mİ?

Askerlik gelir aklıma. Kilis denilince askerliğimi anımsarım. Çünki orada sevdalandım türkülere. Karataş'ta seybanaya çıkmış güzellerin çiğ köfte yoğururken söylediği türkülerle doldurdum yüreğimi. Bu nedenle de oralı sayılırım. Eşim o yöredendir. Radyoda çağırdığım türkülerde oralardan. Elimde değil bana bir başka gelir coşturur sanki bu türküler. En güzel programlarım, içinde Kilis türkülerinin de olduklarıdır. O türküleri söylerken kendimi Kilis'de bulurum. Karataş'da çiğ köfte yoğuranlarla birlikte söylüyormuş sanırım. Türkülerle yaşarım kentimi hep.

Ziya İZGİN
İzmir Radyosu Halk M. Solisti

KİLİS HALK MUSİKİSİ ÜSTÜNE

Türk halk musikisinin araştırma ve inceleme dallarından biri de ona temasından ayrılmamış, yâni otantik gücünü yitirmemiş, yozmamış türkülerin derlenmesidir. Türkiye'de ki amatör ve profesyonel derleyiciler gerek kişisel, gerekse çeşitli kuruluşlar adına yaptıkları derlemelerle bölgenin yerleşim, yaşama, dil, etnoğrafik özelliklerine dikkat etmeden ve bulduğu melodiyi analiz yapmadan tesbit ederek o bölgeye mal etmiştir.

İşte, Kilis, bu derleyicilere tarama konusunda en güzel örneği verecek niteliktedir. Şöyle ki : Bölgenin toplumsal yapısı itibariyle dil, müzik ve raksın toplumda müşterek yaşadığı ve öz varlık olarak benimsendiği görülmektedr. Kısaca bunların özellikleri belirlenmiştir.

Bir çok bölgelere mal edilmiş olan türkülerin ve oyunların Kilis'e ait olduğu artık su götürmez bir durumdur. Askerlik nedeniyle Kilis'ten yurdun dört bucağına dağılan gençler türkü söyleme ve oyun oynama tutkularını gittikleri yere götürdüklernden yukarıda sözünü ettiğimiz konu doğmuştur. Derinlemesine ve genişlemesine incelendiğinde Kilis ve Kilis'li Türk Halk Müziğine ölmez şahaserler kazandırmış ve kazandırmaktadır.

Durmuş YAZICIOĞLU

İzmir Rad. Yurdun Sesi ve
Sazı Korosu Şefi. Solist

YÖREMİZ OZANLARINDAN
ÖRNEKLER

Bu bölümün çoğu araştırması ÖMER ÖZBAŞ'ın «TÜRKMENLER VE BARAKLAR» yapıtındandır...

KARACAOĞLAN

Karacaoğlan'ın Barak Türkmenleri arasında yeri çok yücedir. Hazreti Muhammed'e nasıl ki en son peygamber deniliyorsa, buralarda Karacaoğlan'a da en son âşık derler. Kilis köyleri Karacaoğlan'dan sonra dünyaya şair ve âşık gelmediğine inanırlar. Çünki o: «Ben dünyada söyliyecek bir şey bırakmadım. Her şeyi söyledim. Benden sonra gelenler söyliyecek bir şey bulamazlar» demştir. Onun efsanevi öyküsü dilden dile yaşatılır. Her köyde türkülerini çalıp çağıranlar vardır. Birçokları onun üçyüz yıl yaşadığını söylerler. En güzel şiirleri Barak'lı İdris Ağa'dan (İnal) derlenmiştir. İdris Ağa'nın, babasından işittiğine göre ikiyüz yıl önce yaşamıştır. Buna bakılırsa Karacaoğlan'ın hayatı hakkında Yalman Yalgın'ın bulmuş olduğu tarih doğrudur.

Mizirin'li Halid oğluna göre Karacaoğlan Barak türkmenlerindendir. O, Karacaoğlan'ın Colap'da doğduğunu ve orada Kocakız (Karakız diyenler de var) adında bir güzele sevdalandığını söylemiştir. Anlatılan bir efsane'nin başlangıcındaki şu sözler onun Barak oymağından olduğunun bir delili sayılabilir.

«Türkmenler Colapta iken, Karacaoğlan taparcasına Kocakız adında bir güzeli seviyordu. Kendisine bir kadın:

— Sen dünyada yalnız Kocakız var sanıyorsun. Hele Uruma git de orada ne güzeller var bir gör. O zaman sen Kocakızı aklına bilem getirmezsin» der. Bunun üzerine de Karacaoğlan gurbete çıkar.

«Urum, Toros ve Bulgar dağlarının batı eteklerine deniliyor.

İsak Refet'de Karacaoğlan'ın güney Türklerinden olduğunu söylemektedir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde ki bir çok söz bugün bile Kilis'te kullanılmaktadır. Halidioğlu'nun anlattıklarına göre de; Colap'da türkmen oymaklarının göçebe olarak yaşadıkları dönemde yaşamıştır. Köylerimizde söylenilenlere göre de, hayatının son yıllarını bile Barak'da geçirmiştir.

İdrir İnal bunu şöyle anlatmıştır :

«Karacaoğlan Urumu, Şamı dolaşmış ve en sonra bir gün Kizre köyünün kuyusunun başına gelmiş. Kuyudan su çeken bir kızdan su istemiş, ona söz atmış. Kız karacaoğlan'a :

— Hele şu sakalına bak - ağarmiş - gene de cahallıktan vaz geçmiyorsun, sen nasıl adammışsın» demiş.

Karacaoğlan bu sırada hakikaten bakmış ki sakalına eyiden eyiye beyazlık seğirtmiş. Sakalının ağardığını burada ani olarak görmüş. Kıza söz attığına utanarak oradan sıvışmış. Sonra şimdi sınırımız dışında bulunan Karkamış'ın güney batısında, bir buçuk saatlık ötedeki Akpınar köyüne gelmiş. Orada ekincilik etmiş.

Burada kendisinin Yakup adında bir azabı varmış. Yakup Durna adında bir kıza tutulmuş. Karacaoğlan Yakup'un azığını her gün getirir Kaydim başına bırakır, gidermiş. Bir gün bakmış ki ne baksın? Getirdiği yemeklerin hepsi Kaydim başında olduğu gibi duruyor. Yakup bu yemeklerden tadmazmış bile. Sebebini sorarak neticede Karacaoğlan azabının Durna'ya aşık olduğunu öğrenmiş. Oradan köye giderek kıza düğür düşmüş, bu türküyü de orada kıza karşı söylemiş.

Bitti mi ola Şam elinin hurması
Gitti mi ola ala gözün sürmesi
Hama'nın Hamısın telli Durna'sı
Durna yarın selam saldı gel deye

Bitti mi ola Şam elinin gülleri
Açtı mı ola **siyecinden*** dalları
Şu sefil Yakup'un şirin dilleri
Durna yarın selâm saldı gel deye

Bir ağaçta biter üç yanal alma
Birinden öteye elini sunma
Irak yakın deye eylenip kalma
Durna yarın selâm saldı gel deye

Aşina da Karacaoğlan aşina
Yeni girmiş onüç, ondört yaşına
Irak değil Akpınar'ın başına
Durna yarın selâm saldı gel deye

(Aynı türkünün az değişik şeklini de Kilis'li saz san'atçısı Aslan Sazcı'dan almıştım - 1968 -)

Karacaoğlan'ın Kilis'in yakınında Hapse köyünde de yaşadığı söyleniliyor. Yukarıdaki türküde sözü geçen Akpınar, Kilis'in ünlü piknik yeri olan tarihi Akpınar'da olabilir.

Kilis'in Musabeyli bucağında bulunan Çavışlı Türkleri Karacaoğlan'a kimseyi sahip çıkarmayı istemezler. Onlar bu şairin Çavışlı oymağından olduğunu ve Musabeyli bucağının Zobular köyünde doğduğunu söylerler.

Bunu şiirlerinde kullandığı Kilis yöresinin sözcükleri ile de ispatlamak olanaklıdır. Bu nedenle buraya Karacaoğlan'ın şiirlerinin içinde Kilis'te kullanılan sözcükler olan mısralar alıyorum.

Uzar gider «bir şığvacık dal gibi»
Yaylanın karından beyazdır (dişin)
Geri dönsek (kınar m'ola) el gibi
Yaz gelipte (Beşe ayları) doğunca
Kız senin göksüne (SÜLLÜM) dayarım
(Kıcılı) boranlı soğuk dağımız
Önce seni yokladım ökçen yok imiş.
Döğü vermiş mor bileği kolunca
Bozulmuş (Siyeci) virane bağlar
Deli ediyog, öldürmüyog ne fayda
Benim gonca gülüm solduktan (kelli).

---

* Kilis'de kullanılır.

İşte yukarıda gelişi güzel yazdığımız mısralardaki Şive özellikleri ile de onun Kilis köylerinden olduğunu söyliyebiliriz. Şiirlerinde yaşattığı ve övdüğü güzellerin çoğu Barak güzelleridir. Onları süsleyen giyimleri bugün bile sürdürülmekte aynı biçimde giyilmektedir.

Kutnu zubun geyme dedim, geydin mi?
Sarı edik geymiş koncu kısarak
Meles gömlek geymiş vücudu nazik
Mavi donlu sallanıyor karşımda
Keten köynek geymiş kolu salmalı
Kırmızı gömlekli yar ister gönül.

Ayrıca onun Unutkan, hafızası kıt, öğrenme gücü az anlamında (Gursaksız) Korkak yerine (Ökçesiz) demesi. Ecel için «Kapımıza kara deve çöktü» gibi Kilis dolaylarında kullanılan deyimler kullanması, onu Kilis'ten öteye götürmemektedir. Rahmetli Usta araştırmacı değerli Hocamız Fuat Köprülü'de onu bu yöreden öteye taşımamıştır.

Her sabah her sabah seyran yerine
Dan yıldızı gibi doğarsın dilber
Yüzün şemsi kamer kâmetin nurdan
Hemen yeryüzüne ağarsın dilber.

Kimse bilmez bu sevdaya düşeni
Ak beyaz gerdanda perperişanı
Çifte gamzen mah yüzünün nişanı
Onu kirpiğinle döv... dilber.

Nur ile, gark ile olmuş bünyadı
Elif'tir kur'ana yakışır adı
Verseler Mısır'ı, Şam'ı, Bağdat'ı
Şol Arabistanı değersin dilber.

Karacaoğlan der, bu detsanı düzene
Kalem alıp kaşın gözün yazana
Dünya ile seni koysam mizana
Genede bir yanı ağırsın dilber.

Ömer ÖZBAŞ'ın İdris Ağa'dan derlediği Karacaoğlan'ın yaygın olmayan bir başka şiiriyle ozanımızın öyküsünü sonluyoruz.

Dağ ne kadar yüce olsa
Yol üstünden aşar derler
Oğlan ehli arif olsa
Söz ağzında pişer derler,

Oğlan çağırır (çekermiş) dayıya
Hiç sözüm yoktur ayıya
İnsan eştiği kuyuya
Kend(i) eliyle düşer derler.

Bulut göğün şişesidir
Hemen yere düşesidir
İnsan yerin meşesidir
Balta değer düşer derler.

Karacaoğlan der seyirtin
Tutun düşmanı böğürtün
Usta yanında **şeğirtin**
El(i) ayağı şaşar derler.

KILIÇOĞLU (KILINCOĞLU)

Kilis dolaylarında öyküsü en çok anlatılan ozanlardan biridir. Kılınçoğlu'nun öyküsünü dinlemek için Tilhabeş (Yavuzlu) köyüne Hafız Mehmet ağanın sazına sözüne çok giden olduğunu söylerler. Ayrıca Kilis'in çoğu köyünde onun öyküsünün çeşitli varyantları anlatılır. Öyküsünü Halk hikayelerimize örnek olarak saptadığım için buraya almadım. Buraya ustam Ömer ÖZBAŞ'ın yapıtındaki bilgileri alıyorum :

Baraklı İdris Ağa (İnal-rahmelti oldu) Bu şairin Barak Türkmenlerinin Azıklı obasından olduğunu söylemiştir. Hatta, torunları Barak bucağının Şimik köyündelermiş.

Deyişlerinden anlaşıldığına göre Adana'da mahpus yatmış. Bir sürede Halep de oturmuş. Yine deyişlerinden öğrendiğimize göre uzun yaşamıştır. Yüz yaşına kadar mutlu ve imkanlı bir ömür sürmüştür.

Cebe cevşen donlarını geyince
Hayf ederdi kötü düşman görünce
Yürük bindim, güzel sevdim doyunca
Dünya sende bir muradım (Murazım) kalmadı.

Cebe cevşen donlarını götürdüm
Şah Acem'den Şav kadını getirdim
Şükür olsun yaşı yüze yetirdim
Dünya sende bir muradım kalması.

Kılıncoğlu der ki, tarikatte yerim var
El içinde namus, gayret ârım var
Kul Muhammed Ali derler pirim var
Dünya sende bir muradım kalmadı.

Lohanlı türkücü Ökkeş'den yazılmıştır. Ancak Bize göre, âşık Garip'in şiirleri ile karışmış görünümdedir. Şiirde geçen Acemistandaki Şavı güzel aşık Garip'in türkülerinde vardır.

Hey ağalar cünunluğum var benim
Aşk ataşı ayrılmıyor serimden
Yavru beyler yoktur halim arzedem
Halka beyan edemedim arımdan.

Bir gider de bir ardıma bakarım
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
Bir ah çeksem Âlem seni yıkarım
Zerre kadar sıçratamam nârımdan.

Hama, Hamıs dolapları iniler
Gözüm görmez kulaklarım çiniler
Yar dedikçe yaralarım yeniler
Dağlar daşlar dayanmıyor zârımdan.

Ben Kılıncoğlu'yum hup dili bilmem
Dünya malı verse şad olup gülmem
Hama, Hamıs derler eylenip kalmam
Gel oldu giderim nazlı yarımdan. (Ar oldu olsa gerek).

Bize göre Kılınçoğlu bu türküyü yanına kahveci olarak aldığı Mustafa Bey'i kadınının kandırması ve onunla birlik olup Kılınçoğlu'nun elinden neyi var neyi yok alıp, konaklar kurdurarak, onu sokağa atması üstüne söylemiştir.. Türküde geçen ar sözcüğünün başka bir anlamı olmasa gerek.

Gam kasavet ayrılmıyor serimden
Kalkıp buralardan gitmezsem olmaz
İnanamam beyler ata bindiğim
Misis köprüsünü geçmezsem olmaz.

Aşalım da şavatlının belinden
Mürseloğlu sen eğleme yolumdan
Kurtulmazık Ömer Bey'in dilinden
İnip bir dolusun içmezsek olmaz.

Karşıdan görünen Sofun dağları
Ne hup biter bahçeleri bağları
İmdadıma gelsin Antep Bey'leri. (Kilis'te, Kilis Beyleri, diye söyleniyor.)
Kırarak zinciri kaçmazsam olmaz.

Ben Kılınçoğlu'yum severim sazı
Bir yazın ağlarım bir de **bir güzü**.

BEYOĞLU

Bilâl Bey'in babası

Bu halk şairimiz de İlbeyli Türklerindendir. İlbeylileri Barak Türkleri iskâna dahil saymazlar. Bu Türk boyunun çoğu köyü şimdi sınırlarımız dışında kalmıştır. Ancak Alimantar taraflarındaki köylerde, Gaziantep yolu üstündeki mülk köyü civarında ve sınır köylerimizde İlbeyli Türklerinden aileler vardır.

Kilis ve yöresinde Beyoğlu'na Akmelekoğlu da derler. Hatta, onu İdris İnal', gördüğünü söylemiştir. Bu ozanımız Milli Mücadele sıralarında bir olay yüzünden, (bazılarına görede yanlışlıkla ki biz buna katılmıyoruz) Kuvayi Milliye temsilcileri tarafından öldürülen ve üzerine ağıtlar yakılan ünlü Bilâl Bey'in dedesidir. Bilâl Bey'in ağıtı radyolarımıza kadar ulaşmıştır. Kilis dolaylarında çok sevilip ve çok söylenilen havalardandır.

Beyoğlu'nun burada yazacağımız şiirleri Sadettin Nüzhet'in Karacaoğlan derlecinde Karacaoğlan'ın olarak saptanmıştır.

Akpınar gölünde yunmuş arınmış - Kilis'in Akpınar'ı olabilir.

Gördüm ışılaşır siyah telleri
Giyinmiş kuşanmış ne hup salınır
Kemere sıktırmış ince belleri.

Bir name geldi o nazlı yardan
Eğer gerçek ise kırdı belimi
Dediler yarini yad eller almış
Kadir mevlam ahsen eyle ölümü.

Bülbüle söyleyin gülşene konsun
Yarımı alanlar Allahtan bulsun
Eğlen gözü kara yaz bahar olsun,
Terkedeyim vatanımı ilimi.

O yarı gördüm de kaynadım coştum
Ağ elinden dolu badeler içtim
Kötüler sandi ki ben yardan geçtim
Ölmeyince geçermiyim elimi.

Beyoğlum der ki konup göçemem
Yad elinden dolu bade içemem
Kötüler köprü olsa üstünden geçemem
Coşkun suya uğradırım yolumu.

Bize göre ozanımızın şiiri her yanıyla Karacaoğlan kokmaktadır. Ancak, yörenin sevgi ozanı olan Karacaoğlan'ı şiirlerle, öykülerle, türkülerle yaşayan bir yörede, onun etkisinden kurtulmakta kolay olmasa gerek. Belki de Beyoğlu onun şiirlerini dinleye dinleye Karacaoğlan'ın havasına girmiş, bilinç dışı olarak onun gibi söylemiştir.

Kalktı gönül arzuladı sılayı
Ben gideyim kala kıla... zarı hey
Kan akıttım gözlerimden yaş geldi
Sağlık ile yarı görsek, yarı hey.

İskân Bey'i aşk oduna yanıyor
Şem'a kurmuş pervanalar dönüyor
Ayneliz'e bir çok kuğu geliyor
Bir sulakta avın etsek bari hey.

Tığlaşmış gamzesi kâr eder cana
Benim yarim benzer Hur-i gılmana
Şu Ağacahöyük'deki servi simana
Orda esen bad-ü saba yelleri.

Şiirde sözü edilen yerler Kilis'e çok yakındır.

Gönül arzuluyor Antep ilini
Şol Kemmun gediği yelli görünür
Evvel bahar yaz ayları doğunca
Coşar balıksuyu belli görünür. (Kilis yakınlarında)

Kılcan derler şu köylerin sırası
Rasaf söker benim göğsüm yarası
Bakıdanın çoktur kaşı karası
Eğdirmiş serpuşun teli görünür.

Beyoğlu der ki, Ergene kuyu
Beşdeliden akar Halep'in suyu
Tılbaşar ilinde şu ikiz kuyu
Edepli erkanlı yolu görünür.

MİSKİN ALİ

Miskin Ali'nin Kilis dolaylarından olduğunu söyliyemeyiz. Ancak Güney'den de öteye kaldırıp konduramayız. Şiirlerinde yöremizle yakından ilgili bir şey bulamadık ama, Türkmen oymakları bölgesi şairi olarak kabullenerek örnek şiirler veren bir ozan olduğuna inanıp buraya almayı gereksedik. Değerli folklorcü ustam ve hocam Ömer Özbaş onun için şöyle yazıyor.

«Cingifeli Molla Mehmet, Miskin Ali'nin Belviran köyünde doğduğunu ve hicri 1200 senesine kadar yaşadığını söylemekte ise de Lohan'lı türkücü Ökkeş ile Âşik Mustafa bu şairin Çobanlı bucağına bağlı Türkmen köylerinden birinde doğmuş ve yaşamış olduğunu iddia etmektedirler. Ancak köyü ile yaşadığı tarihi bilmediklerini söylemektedirler.

Hikmet nedir, kudret nedir, bu nedir
Aman Allah zindan olmuş şar bana
Görmek mümkün değil şu yerde dilber
Kadir mevlâm görünür mü yâr bana?

Beni helak etti şu yarın derdi
El alem içinde boynum bürüdü
Görmek mümkün değil şu yerde dilber
Kadir mevlâm görünür mu yâr bana.

Gelip geçer iken beni görmedin
Gönlüm alıp bir kez halım sormadın
Ömrüm gitti bir muradı vermedin
Yedi iklim car köşeler dar bana.

Miskin Alim der ki ah ile vahım
Elimden aldırdım gül yüzlü mahım
Ben de derde dayanamam Allah'ım
İhsan eyle bir sabırlık ver bana.

Lohan'lı Ökkâş'den.

Bir hançer bakışlı kanlar içen yar
Düşürür velvele beni gözlerin
Allah'tan korkuben sürmeler çekme
Düşürür dillere beni gözlerin.

Gözlerin çıkarmış katlime ferman
Tabip sen ulaştır derdime derman
Eldeki malımla bir canım kurban
Hepsinin üstünde kara gözlerin.

Tuğsuz vezir gibi destursuz gezer
Geyinse kuşansa bağrımı ezer
Oturmuş karşımda gözlerin süzer
Satın almaz m'ola beni gözlerin.

Miskin Alim der ki müşkül hallere
Sen düşürdün beni dilden dillere
Akibet düşersin sen de çöllere
Ben gidersem yolda kalır gözlerin.

18.8.1930 Karakuyu'lu Âşık Mustafa'dan

Bir güzel ne kadar güzelim derse
Ak gerdanda beni sıralanır mı
Hiç bir şey bilmezsen arife danış
Bir güzel göğsünden yaralanır mı?

Yürü deli gönlüm ummana dalma
Aykın peymanesin engine salma
Dilberin karnında çift yağıl alma (Yanal olsa gerek)
Acep elim vursam yaralanır mı?

Selviden çınardan usuldur boyu
Yarım sen küçüksün var daha uyu
Hillim, hillim olmuş kaşların yayı (eğlim olsa gerek)
Kirpiklerde çift çift sıralanır mı?

Miskin Alim der ki ayrılmayınca
Halı hatırımız sorulmayınca
Diz çöküp Hünkâra varılmayınca
Seninle davamız aralanır mı?

KİLİS'DE DÜĞÜN DERNEK

KİLİS'DE ÇEYİZ SERME VE GERDEĞE KADAR DÜĞÜN

Anlatan : Ballı UĞURLU

Düğün haftası gelince, düğünden iki ya da üç gün evvel gız evine gidiler ve çeyiz alınır. Atlarla davul zurnayla gidilir. Erkekler yoh, yoh çağırır, avratlar zılgıt çalar. Nakışlar alınırken keyf edilir. Darısı gızın gardaşına deyi akbili çağrılır. Maşallah maşallah çekilir. Çeyiz alınır ve yine keyfle dönülür. Ertesi günü çeyiz serilir oğlan ve gız evi orada keyf eder. Yemekler yenilir, içmekler içilir.

İnce eğirdik ipliği
Mehemedig köynekliği
Mehemede bir gız aldık
Yedi dağın kekliği.

İkindide iş biter yemek yenilir. Oğlan evinden gız evine gınalı nakış gider. Hamır yağurulur, nakış çiçek şeklinde dökülür. O gece genellikle gız evinde kına geneci yapılır. Çiçek şeklinde bükülmüş nakış içine gına ezilir. Kına yakımı için çeyizden bir gün sonra keyfle gidilir ve kıza kına yakılır. Oğlan bu gidişe gelmez.

Havışa koyduk teşti
Bulutlar geldi geçti
Kız anası izin ver
Saat yediyi (örneğin) geçti.

Kınada gız gelinlik geymez. Başka bir güzel asbap geyer. Gızın yüzü örtülüdür. Gız ağlamaya başlar. Gınaya gelenlerde şu tekerlemeyi söyler zılgıt çalarlar :

Bahçada iğde dalları yerde
Ağlama gelin, güveyi evde.

Evlerinde kara taş
Gelin ağlar gözü yaş
Güveyiyi sorarsan
Sırma bıyık galem gaş.

Gız alınırken de keyfle gidilir. Gelini ata bindirilp getirirler. Yol uzun tutulur. Herkes şanlı şerefli görsün isterler. Gelin kapıya gelince Kaynananadan kayınbaba karşılar. Oğlanın kolunu verirler. Bu sırada kayınbaba ile kaynana iki uçtan kuran açar gelinle güveyiyi kapıdan girerken altından geçirirler. Güveyi gelini çeyiz odasına sokar Kaynana kapıyı üstlerine kapatır. On-onbeş dakika başbaşa kalırlar. Bunun amacı güveyinin geline hoş geldiniz demesidir.

Gelin kendi evinden çıkarılmadan söylenilen tekerleme de şudur.

Havışa goyduk teşdi
Bulutlar geldi geçti
Gız anası izin ver
Saat altıyı geçti.

Gelini evinden çıkarıp ata bindirdikten sonrada Oğlan evinden gelen avratlar :

Sizin saçak, bizim saçak
Gız anasının pürçeğine sıçak.

diye çağırırlar. Gızı oğlan evine indirince de şu tekerleme çağrılır :

Hey çin çini zin zini
Öpem ağzın içini
Hoş gedin sefa geldin
Mehemed'in güverçini.

Gızın gelişi gerdek gecesinden bir ya da iki gün önce olur. Bir gün önce gelirse o gece kına yakılır. Kadın kınası yapılırken o gece belli bir saatden sonra gız evinden gelenler giderler ancak bir avrat gelini beklemek için orada kalır. Erkekler de başka bir yerde oturtma yaparlar.

Sabah kahvaltı gelir. Öğleye doğruda defci gelir, en iyi defci Periş kadındır. Öğleden sonra gelen giden için geline mavi veya pembe bir asbap geydirip tağaya (Pencereye) oturturlar. Bu sırada başka bir evde erkekler traş yaparlar. Keyf ederler, güveyi taraş edilir. Akşama yakın eli udumlu iki kadın gelini süsler, giydirir. Çok yakında evlenmiş iki taze gelin ellerine mumlar alarak gelini gelen kadın misafırlarıg huzuruna çıkarır. Bir kürsüye (sandalya) oturturlar. Bu gelinler de gelinlik giymiştir. Ancak duvak vurmazlar. Ud ya da darbukayla, defle düğün başlar. Gelin sandalyeye oturtulurken önce kolundaki iki taze gelin olduğu halde «Yoğurt koydum dolaba» türküsü söylenilerek üç kere dolaştırılır. Sağ yanağında ay yıldız, alnında da şekerle yapıştırılmış maşallah yazılıdır. Önüne bir mangal ataş getirilir, üzerlik atılır.

Bakın komşular bakın
Bundan bir hisse kapın
Gelinimiz çok güzel
Bir pençe üzerlik atın

Gelin sandalyeye oturtulunca başından parayla, seker atılır. Genç kızlar bunu kapışırlar. Bu şeker ve paralar uğurludur. Kapanın bahtı açılır, gelin olur. Düğünün bitimine yakın, Camiden çıkarılan güveyi, arkadaşları ile beraber iki kolunda sağduçları (Genellikle ergen oğlanlar) önünde bir mendilin iki ucundan tutan hocalar ilahiler okuyarak, türküler söylenilerek, oynana zıplana getirilir. Hoca kapıda dua okur. Oğlanı arkadaşları sille tokat içeri iterler. Ama bu acıyı gelinden çıkarmasıdır. İçeride oğlan evinin yakınlarından başka kimse kalmamıştır. Bundan sonra oğlanın eline kızın eli verilir. Havışın ortasında yedi kerre dolaştırılır. Buna CİLLE derler. Cille sırasında da zılgıt çalınır, türkü söylenilir.

KİLİS KÖYLERİNDE DÜĞÜN

Kilis'in içindeki düğünleri uzun yazmayı gereksemediğimizden, bu bölüme yer vermeği yeğ bulduk.

KOLAY EVLENME USULÜ

Kilis köylerinde düğünün gideri ağırdır. Kız kalını yüksektir. Bir kız kalını beşyüz liradan yirmibin liraya kadar çıkar. Para yüzünden bekâr kalanlar, geç evlenenlere rastlanır.

Ancak, kız kardeşi olan delikanlılar için bu iş bu denli zor değildir. Ya onu satar evlenir, ya da kız kardeşi olan bir arkadaş bulur. Onunla değişik yaparlar. Bazen ana babalar değişik usule karşı çıkarlar. O zaman da delikanlılar kız kardeşlerini yanlarına alıp bir fırsatını bularak köy dışına çıkarır orada değiş tokuş yapıp bir birlerine teslim ederler. En kolay evlenme şekli budur. Bu usulde düğün dernek gibi harcamalara da ihtiyaç yoktur. Ayrıca, zifafın hemen orada yapılması usuldendir.

KIZ İSTEME

Kilis köylerinin çoğu Türkmen oymaklarından iskânla gelme olduğu için hür ve Türke yaraşır medeni bir yaşam sürmektedirler. Şehirdeki gibi kaçma göçme yoktur. Bunun yanı sıra kızlar ve kadınlar kaçma ve göçmeyi gereksemezler de. Tarlaya beraber gider çalışır, halaya beraber dururlar. Bu nedenle de kız istemiye kadınlı erkekli gidilir, kadınlı erkekli karşılanır. Kahveler, çaylar içilir, sohbet edilir. Genellikle havadan sudan kabilinden olan bu konuşmaların ardından oğlan tarafından gelenlerin en yaşlısı söze başlar. Ancak bu sırada oğlan oradaysa dışarı çıkmalıdır. İstenilen kız hizmetlerin dışında içerde oturmaz.

— Allah'ın emri peygamberin kavli ile kızınızı, oğlumuza alıp evlât yapmayı isteriz.

Kız istemenin gelenek sözleri budur. Ancak daha önce havayı anlamak için oğlan tarafından gelen kadınlar kıza söz atarlar.

— Maşallah, ne de güzel kız. Tam oğlumuza göre oğlumuz da güzel Anom. Sırma bıyık kalem kaş.

Yaşı ilerlemiş erkekler de :

— Sizle gardaşlık olmaya geldik. Bahçenizdeki gülü koparmaya geldik.» gibi sözlerle nabız yoklarlar. Bundan sonra da gelenek cümlesi söylenilir. Kızın babası ya da amcası, dayası; varsa dedesi bu cümleyi dinler. Bir süre odada kimse konuşmaz. Sonra Kız tarafının söz sahibi kişisi :

— Taktir-i ilahi bozulmaz. Allah yazmışsa ne diyelim» der. Bundan sonra da düşünmek için izin ister. Düşünme izini en az üç gün en çok onbeş gündür. Bu süre dolunca da kız evinden oğlan evine bir ulak çıkarılır. Buna müjdeci de derler. Oğlan evi olumlu haberi alınca gelen ulaka bahşiş verir. Bir iki gün içinde de teşekküre gidilir. Teşekküre tatlılar götürülür. Üzerlik götürülür. Kız evine bunun yanında şerbet ikram eder.

Nişan yılın her mevsiminde yapılır. Ancak, düğünler hasat sonu olması nedeniyle genellikle güzünder. Bundan sonra teşekküre gidildiği akşam kalın konusu açılır. Zaten gelen ulak kalının değerini söylemiştir. Bir çıkın içinde yedi kat muşambaya sarılmış olan kalın kız evinin söz sahibi kişisine sunulur. Daha sonra da nişan hazırlıkları başlar.

DÜĞÜN EVİNE ODUN GETİRMEK GELENEĞİ

Düğün başlamazdan önce köyün genç yetişkin kızları odun getirmeğe çağrılırlar. Tüm kızlar odun getireceği ipi alarak düğün evine oradan da toplanıp oduna çıkarlar. Gelirken sıraya dizilip döşürdükleri odunlarla köye birlikte girerler. Hangi kızın şeleği daha büyükse onun üzerine bayrak dikilir. Odun şelekleri oyunlarla gülüşerek eve getirilir. Bu sırada düşün evin'in işareti de yine damına dikili bayraktır. Oduna giden genç kızlara düğün sahibi o gün iyi bir ziyafet verir.

GELİN GETİRMEK

Gelin, güveğinin evine götürülürken ata bindirilir. Atın üzerine ve gelinin elinin altına bir yastık verilir, arkasına da bir oğlan çocuğu bindirilir. Bu usul gelinin oğlan çocuk doğurması içindir. Atın üzengilerinden birer kız tutar. Başından ve kuyruğundan da ayrı ayrı adamlar tutar. Yöresel giysilerle süslenilmiş atın kuyruğundan bir kıl çekilir, yularından ve üzengilerinin aralarından birer taş geçirilir. Bunun anlamı da güveyinin bağlanmaması içindir. (ademi iktidar).

Gelin güveyinin evine yaklaşınca gelinin elinin altındaki yastığı bir delikanlı alarak kaçar. Bu yastığı gütürüp güveyinin başına çalar. Karşılık olarak güveyiden bahşiş alır. Güveyi yastık getirenin bahşişini verdikten sonra gelinin ineceği evin damına çıkar ve gelini burada karşılar. Bunun anlamı da evin hakimi ve söz sahibinin erkeğin olmasıdır.

Gelin köy aşırı başka bir köye gidiyorsa; yol uğrağı köylerdeki kadınlar toplanarak gelinin geçeceği yol üzerinde durur ve yüzünü açarak bakarlar. Geline baktırmamak kınanır.

Yollarda çiftçi, çoban rastlarsa, çiftiçi çiftini; çoban sürüsünü çekerek gelinin yolunu bağlar. Gelin bunlara bahşiş verir. Bu bahşişler mendil, kese, terlik gibi küçük şeylerdir.

GÜVEYİNİN DONATILMASI

Gelin getirilerek güveyinin evine indirildikten sonra güveyinin donatılması (donanması) işine gelinir ki buda genellikle öğleden sonradır. Önce davul zurna çalınarak ve maniler söylenerek güveyi tıraş edilir. Tıraş bittikten sonra güveyi ata bindirilerek gene mani ve hayhuylarla köyün ortasındaki meydanlığa götürülür. Güveyinin esvaplarını kız kardeşi, yoksa anası bir tepsi üzerinde birlikte götürür. Eğer güveyinin anası da yoksa kendisine en yakın akrabalardan bir kadın taşır.

Güveyi götürülürken bir kaç adımda bir durulur ve mani çağrılır. Bu manilere örnek olarak şunları dizeliyebiliriz :

İndim geldim Hamadan
Öldüm kan ağlamadan
Dutda yaprak kalmadı
Yarama bağlamadan.
Şu dağlar ulu dağlar
Etrafı sulu dağlar (koyu da olabilir)
Ben yarımı yetirdim (Ben derdimi söylesem de olabilir)
Gün döner bulut ağlar.

Güveyinin eski esvapları abdallara verilir. Yeni esvapları giydirilir. Bu sırada hep bir ağızdan Mubareki çağrılır.

Kutlu olsun kutlu olsun
Maşallah, maşallah

Bu beyiti genellikle kadınlar söylerse de erkekler tarafından söylenildiği de olur. Kadınlar söylerse bunun ardından erkekler gelir :

Allah başacak sevindire dost, dost
Ehe, yoh, yoh, yoh....

Varsa oğlan'ın erkek kardeşine de akbili çekilir.

Akbili ..... de
Dost dost, ehe, yoh,... yoh...

Esvap giydirilirken güveyiye eziyet yapılır. Arkadaşları işi şakaya boğarak onu biraz hırpalarlar. Ancak güveyinin yakın arkadaşları ona kıyamaz işkenceleri kendileri de kabullenirler. Onların yüzlerine kül, kil, un, beyaz toprak, havara gibi şeyler sürülerek gülüşülür. Güveyi ata bindirilerek eve dönülür. Yolda yine maniler söylenilir hay huylar, yoh yohlar çekilir. Güveyinin yanında bulunan bir adam ikide birde atın önüne yatarak mahçup ve hiç türkü söylememiş delikanlıların mani söylemesini ister. Bu adam her kimden mâni isterse her hâlde söylemelidir. Yoksa güveyinin atı bir adım yürütülmez.

KINA YAKMAK

Gerdek gecesinden evvelki geceye Kına Gecesi denir. Güveyinin kınasını delikanlılar, gelinin kınasını da genç kızlar yakar. Dul erkeklere ve dul kadınlara yaktırılmaz. Kına erkeğin yalnız sağ eline (Son zamanlarda yalnız serçe parmağına) gelinin elleri ile birlikte ayaklarına da yakılır.

ERKEK KINASI

Kına yakılacak yere güveyi götürülürken mânilerle götürülür. Kına yakılmazdan önce güveyiyi önce evliler yanlarında tutarlar. Ergenlerin güveyiyi alarak kınasını yakabilmeleri için evlilerin isteklerini yerine getirmeleri, arzularını öğrenip yapmaları gerekir. Örneğin evliler her gençten ayrı ayrı türkü ya da oyun istiyebilirler. Bu onların arzularına bağlıdır. Bunları hiç istemezler de bir kurbanda istiyebilirler. Bunlardan başka horoz gibi ötmelerini, köpek gibi havlamalarını, eşek gibi anırmalarını da istiyebilirler. Bunlara itiraz edilmez hemen yapılır. Yapılmazsa kınayı evlilerin yakacağı ilân edilir. Bu ise ergenler için çok ayıptır. Evlilerin gönlü yapıldıktan sonra kınayı yapacak gençler seçilir. Bu gençler güveyiyi alarak kınayı yakarlar. Yine bu sırada da koşmalar, mâniler söylenir, türküler çağrılır.

KADIN KINASI

Güveyinin kınası yakıla dursun. Biz onları neş'e içinde gülüşmelere bırakalım bakalım gelinin kınası nasıl yakılacak? Gelin evinde biraz oynandıktan sonra öbür tarafın tersine hemen bir matem kurulur. Biraz sonrada ağıt ve figanlar başlar. Ancak bu ağlamalar gelişi güzel değil bir töreye bağlıdır.

Önce geline banyo yaptırılır. Banyo yaptırılırken gelinin sevdiği genç ve yetişkin kızlar etrafında bir halka olurlar. Bu kızlardan biri üzerine su döker, başka biri de sabun sürerek yıkamaya başlar. Diğer

kızlar da gelinin üzerine eğilerek tatlı-acıklı bir ahenkle şu kaymayi söylerler: (Bu sırada başta gelin olmak üzere tüm kadınlar da ağlaşır.)

Altına attılar ağır cecimi
Boynuna taktılar yağlı sicimi
Tezin ağlatmayın gelin bacımı
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardına duman mı durdu
Yemeniyig içine yılan mı girdi
Ammin uşağına kıran mı girdi
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Şu dağın ardına ekerler küncü
Ekerler biçerler sararlar genci
Genç bana göndermiş ayva turuncu
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Anan seni Has dağında Haslamış
Zülfünü gül dalında ıslamış
Anan seni iller için beslemiş
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Bir dof atlı çıktı Cerit ilinden
Yürek doldu geldi garbi yelinden
Bir tas su istemedim zemzem gölünden
Sular bulanık içilmez oldu
Anadan babadan geçilmez oldu
Ağlama kız gelin yazın bu imiş.

Ağıtlar söylenirken kızların yanında bir ihtiyarca kadın bulunur. «Darısı sizlere... Bahtınız açık olsun... Ağ bağtlı olug..» diye dua eder. Bu yakımlar kına yakılırken de devam eder. Kınanın yakılması için gelinin kardeşine, amcasına, annesine, küçük kardeşlerine kadar yol yordamın tamam olup olmadığı sorulur izin istenir. Yoksa kına yakılmaz, ta ki gelinin velisinden izin gelinceyedek. Gelin

kına yıkılırken genellikle sandalye'ye oturtulur ve yönü kıbleye çevirilir. Kına yakacak kız önce başından üç kerre geçirir ve tütsüler. ——«Tu, tu, tu» diye nazarı alır.

GERDEK GECESİNİN SABAHI

Gerdek gecesinin sabahı köyün kadınları yine eve toplanırlar. Yemek yaparlar. Bu yemekten köyün gençleri (cahalları) de yemek isterler. Kadınlar ise yedirmemeye çalışır. Kadınlara tüm yetki verilmiştir. Ellerinde büyük sopalarla yakaladıkları erkeği dövebilirler. Eğer bu sırada erkekler baskın çıkar, zorluyarak güveyiyi gelinin yanına sokabilirlerse başarmış olurlar. Oyun da böylece sona erer. Bu sırada kadınlar güveyiyi de amansızca döğerler. Ancak güveyi gelinin yanına varıp arkasına dolanır da gelin de ellerini açarak güveğiyi korumaya çalışırsa dava bitmiş sayılır... Gürültü biter, ses kesilir. Bu sırada erkekler de kadınların küçük çocuklarını kaçırarak bahşiş istiyebilirler.

ŞOBAŞ

Düğünün son günü civar köylerden konuklar gelir. Armağanlar getirilir. Bunlar arasında ev eşyası, süs eşyalarının yanında gayrı menkul de olabilir. Hayvan da armağan getirilebilir. İkindi üzeri davul zurnacı şobaş diye bağırmağa başlar. Amaç düğünün mali ağırlığını hafifletmek, yardım istemektir. Herkes gönlünden kopanı yere serilen bir hasırın üstüne atar. Bazı köylerde de güveyinin üstüne takılmaktadır.

DİĞER GELENEKLERDEN ÖRNEKLER

ÖLÜM ÂDETLERİ

Ölü çıkan evde o gün yemek yapılmaz. Bu eve yemek komşulardan ve akrabalardan gelir. Cenaze başka bir köyde ise, oraya yas için gidildiği zaman; o gün dönülmez de yatılırsa, o köyde üç gün kalınması gerekir.

Ölü görmeğe giden kadınlar, ölü gömülmezden önce yetişememişlerse, kendilerine ölünün esvapları çıkarılarak gösterilir. Esvaplara adeta bir adam gibi şekil vererek duvara yaslarlar. Bu elbiseleri yeni gelenler karşılarına alarak ağlaşır. Ölü zengin ise öldüğü gün bir davar kesilerek yemek yapılır. Bu yemeğe köylerde çok çeşitli isimler verilirse de en yaygın Kazma Tahırtısıdır. Hem zengin hem de ünlü bir kişi ise, yemek yapma işi başka köylerden gelenler için günlerce devam eder.

Ölünün suyunu bazı köylerde genç kızlar getirmektedir. Ölünün ayaklarını bir yakını yıkar. Genellikle bu oğludur. Yine bu ölü genç ve soylu bir kişi ise, mezara silah atılarak ve kılıç oyunları oynanarak götürülür.

Yakın akrabası olan kadınlar o gün saçlarını keserler.

YAĞMUR DUALARI

Bahar geldi mi yağmur beklenir. Yağmurlar bir geçiktimi de artık gözler göklere çevirilir. Başlar yukarıda, Tanrının Meleklere emrederek bulutların arasında gizlenen yağmur damlalarını akıtması yakarılır. Olmadı mı şu eski adetlere baş vurulur. Bunlar denenmiş tılsımlardır.

1 — İki karısı olan bir adamın damının çörteni çalınıp kuyuya atılır.

2 — Ağaca kaplumbağa asılır.

3 — Bir merkebin başı yıkanır ve ihtiyar bir kadın buna ters bindirilerek, köy boydan boya dolaştırılır.

4 — Gelin gok oynanır. Buna bazı köylerde Çömçegelin de derler.

Bir ağaç parçası üzerine bir gelin şekli yapılır. Bu, iki adam tarafından taşınır. Gençler ev ev ve köy köy «Gelin gok, gok diye bağıra çağıra dolaşırlar. Bazı evlerden oğlak, bulgur, un, yağ, şeker gibi şeyler toplarlar. Vermeyen evin damının çörtenini çeker götürüp kuyuya atarlar. Toplanan şeylerle köy meydanında ya da köyün yakınındaki bir çayırlıkta yemekler yapılır hep birlikte yenilir.

CEREN

(U z u n h a v a)

Şu cerenin kaşı gözü sürmeli
Şu cereni nerde bulup servmeli
Şu cereni sevdiğine vermeli

Bağlantı : Sabahtan karşıma çıktı bu ceren
Aklımı başımdan aldı bu ceren

Şu cerenin dolakları yokuşlu
Kaşı gözü guduretten nakışlı
Kurumu da yavrı Şahan bakışlı

Bağlantı : .....

Kent'imizin en çok sevdiğim havası olduğu için bu güzelleme ile başlamaktan kendini alıkoyamadım.

Halk arasında Ceren adı ses dizimi olarak ceylana benzediğinden ceylan sanılır. Aslında dişi geyik anlamına gelir.

Devlet Konservatuarı ve Türkiye Radyoları arşivlerine Şakir SAĞLAM - Kilis diye geçmiştir.

Kilis'in düşman işgalinden kurtuluşunun eski bir yıl dönümünde, Ankara Radyosu'na kentimizden ekip gönderilmişti. İlk kez radyolarımızda o akşam yer almıştı. Muzaffer Sarısözen yönetimindeki Ankara Radyosu Yuttan Sesler Korosuna konuk ekip olarak katılan bu gurup kentimizin bir birinden güzel türkülerini başarıyla çalıp çağırmıştı.

Araştırmalarıma göre rahmetli hocamız ilk kez çağrılan bu uzunhavayı çok sevmiş sunucusunu da taktir ederek Yurttan Sesler Korosuna almak istemiştir. Ancak Şakir Sağlam, işleri ve tasavvuf eğilimi nedeniyle kabul etmemiştir.

Şiirin Karacaoğlan'a ait olması mümkündür.

EZO GELİN

(U z u n h a v a — Ö z o G e l i n)

Ezo Gelin, benim olsan seni vermem feleğe
Güzel yosmam, başın için olsun salma beni dileğe
Ezo Gelin (de) benzer gökte huri meleğe
Neneyle Ceren Ezo Gelin neneyle (bahtı karam neneyle)
Çık Suriya dağlarının başına (da) bizim ele el eyle

Ezo Gelin çıkmış Suriya'nın (dağlarının) başına
Güneş vurmuş (da) kemerinin kaşına
Gudred galemini çekmiş (de) gaşına
Neneyle Ceren Ezo Gelin neneyle (Bahtı karam neneyle)
Çık Suriya dağlarının başına (da) bizim ele el eyle...

Barak oymağının sınırlarımıza yakın Suriye köylerinde de bulunduğunu biliyoruz. Ezo gelin o köylerden birinden bizim köylerimize gelin getiriliyor. Güzelliği yörede dilden dile dolaşan bahtı kara gelin, aradan altı yıl geçmesine karşın eriyle mutlu olamıyor. Ezo Gelin'e kara gün gösteriyorlar. Bir gün kimseye görünmeden başını alıp gidiyor. Kimisi tekrar köyüne döndüğünü söylerse de yaygın olan inanışa göre başını alıp gitmiş bir daha da görülmemiştir. Erinin elinde kara gün gördüğüne inanan halk da güzelliğine vurgun olduğu bu gelinin ardından ağıtlar, koşmalar yakmıştır.

Kerpiçtendir (de) şu Kozbaşının yapısı
Bostandır (da) penceresi kapısı
Kurban olsun sana (da) Suriya'nın hepisi
Neneyle Ceren Ezom (Gelin) neneyle
Çık Suriya dağlarının başına (da) bizim ele el eyle...

MEYREM

(H a l a y H a v a s ı)

Veren : Mazlum N. Kılıçkıran

Derleyen : Durmuş Yazıcıoğlu

Dam başında pıtırak
Gelin kızlar oturak
Oturmaktan ne çıkar ley
Gelin olarak kurtulak

Bağlantı : Kız Meyrem Meyrem Meyrem
Kele Meyrem, Meyrem, Meyrem
Hele Meyrem Meyrem Meyrem
Eller gınalı Meyrem'de
Gözler sürmeli Meyrem

Dama vurdum bir depik
Damın diğeri kepik
Gız ben seni alırımda
Gorğarım çoban öpük

Bağlantı;...

Harman yeri ğış yeri
Meyrem'im yavaş yeri
Yüzündeki laleler ley (yaralar)
Öpüş yeri diş yeri

Bağlantı;...

Türküyü çocukluğumda bir kadın kınasında duymuştum. Askerlikten sonra İzmir Radyosu'na atanınca bu türküyü değerli hocam ve ağabeyim Durmuş Yazıcıoğlu notaya aldı. Ancak sözlerinin bir bölümü eksikti. Onu da kentimizin değerli bağlama ustası Aslan Sazcı'dan tamamladım.

1972 Yılı 9 Aralık günü Devlet Hastanesinden Kız San'at okuluna doğru iniyordum ki, kulağıma bir yanlardan davul zurna sesi geldi.

Hava bana hiç yabancı gelmedi. Meyrem çalınıyordu. O yanı döndüm. Gittiğimde kadınlar halaya durmuş sarmaşıkla dal gibi salınıyordu. Tilhabeş köyünden (Yavuzlu) gelme imişler. Tilhabeş Barak yöresinden sayılır. O zaman bu havanın türkülü bir Türkmen halayı olduğunu anladım. Bugün İzmir'in çoğu okulunun halk oyunları ekipleri bu oyunu biliyor ve sergiliyor. Ama, ama Kilis'in okulları...

SÜT İÇTİM DİLİM YANDI

Veren : Nail Aslanpay
Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Süt içtim dilim yanlı (amanin amanım)
Döküldü kilim yandı (Kız sana hayranım)
Ben kilim de değilim (.. ...
Bahçamda gülüm yandı

Cenderme'yim cenderme
Beni yoldan dönderme
Ben bir izinliliyem
Canıma gasteyleme

Cenderme çavışıyam
Yol verin savışayım (savışıyam)
Beni çavış sanmayın
Bölüğün başkanıyım (Ben bölüğün başıyam)

Türkiye bağlı olarak çeşitli öyküler anlatılır. Askerden izinli gelen bir Jandarma Çavuşu üstüne yakılmıştır. Sevdiği kızın kapısı önünden geçmekte olan Jandarma Çavuşunu kızın ağasının vurduğu söylenir. Bazılarına göre Jandarma Cavuşunun oradan geçişi tesadüfüdür. Kızın ağabeyi onu benzetmiş ya da öyle sanmıştır. Bazılarına göre de kör bir kurşa gitmiştir. Gerçek olan şudur ki, Zamanın birinde Kilis'te bir Jandarma Çavuş'u vurulmuş, adı bilinmez bir ozanda duygulanıp bu türküyü yakmış, olayı yaşatmıştır.

GEREBİÇ

Verenler : M.N. Kılıçkıran - Ali Miçilli

Derleyen : Durmuş Yazıcıoğlu

Karataş boyanır mı
Öpsem yar uyanır mı
Sen orada ben burda
Buna can dayanır mı

Bağlantı :

Ak taşı kaldırsalar
Yılanı öldürseler
Küçükten yar seveni
Cennete gönderseler

Bağlantı :

Çağırdım Essüm deyi
El ettim gelsin deyi
Allah muradım verdi (Allah muradımı ver)
Yar benim olsun deyi..

Bağlantı : Gındır, gındır, gındır aga gerebiç

Gındır, gındır, gındır paşa gerebiç.

Kilis'in son derlenilen türkülerindendir. İlk anda arabi melodiler sezinlenirse de, Gerebiç'in Kilis'in kendine özgü bir gurabiyesi olduğu için iyi bir saptamadır. Bugün Radyolarımızda sık sık okunuyor. Bu türkünün İzmir radyosu Yurdun Sesi ve Sazı korusundan ilk yayınını unutamam. Bir kaç gün sonra Hikmet Aslanpay adında bir kentlimizden bana mektup gelmişti. Ancak, sözünü ettiğim kentlim benim Kilis'li olduğumu bilmiyor, teşekkür ediyor ve türkünün öyküsünü anlatıyordu. Hikmet Aslanpay'a göre eskiden ramazan günlerinde geleneksel olarak yapılan bu gurabiye'yi kapıya gelen fukaralar bu türküyü söyliyerek isterlermiş. Türkülerimize sahip çıkmasını bilen kentlimi saygıyla selamlarım.

DENİZ DİBİ TEKNELİ

Veren : Nail Aslanpay
Derle : Muzaffer Sarısözen

Deniz dibi tekneli
Güle reyhan ekmeli (güli)
Cahillikte yar seven
Biraz devda çekmeli
Bağlant : Ley, ley, şinanay nay
Makarada gülüm şinanay nay şinanay n.
Oynatansın oynatan, şinananay nay
Kendi malımsın malım şinanay nay.
Dezine dalayam mı
Bir balık alayım mı
Ay battı güneş doğdu
Daha yalvarayım mı
Bağlantı :
Denizlerin kumuyum
Balıkların puluyum
Aç kolların geleyim
Ben de Allah kuluyum
Bağlantı :

Nail Aslanpay, Kilis'in türkülerinin saptanmasında gerçek görevini yapmış. Halk kültürümüzün bu en güzel yönünün unutulmasına izin vermemiş. Bugün radyolarımızda Kilis türküleri denince akla hep o geliyor. Yüreğim saygı dolu ustam Nail Aslanpay'a.

SULTAN

Veren : Nail Aslanpay

Der. : Muzaffer Sarısözen

Sultanın geydiği (de) harali kumaş
Yandım ataşıga (da) Sultanım ulaş

Bağlantı : Haydi (de) aman Sultanım ulaş

Bir hatıra verde köşeyi dolaş
Hiç mi oturmadık (da) yan yana Sultan

Bağlantı : Haydi (de) aman can sana kurban
Haydi (de) aman can sana hayran

Sultan sermiş seccadeyi köşeye
Rakı konyak doldururlar şişeye

Bağlantı : Hayri (de) aman billur şişeye

Saat beşten sonra gelir köşeye (döşşeğe)
Bağlantı : .

Bu türküde de Nail Aslanpay ve Muzaffer Sarısözen ikilisini buluyoruz. Şimdi Ankara'da oturmakta olan ustamız Nail Aslanpayın hangi türküsünün notasını görsek bir daha büyüyür içimezde.

KARANFİL DESTE GİDER

(HALAY HAVASI)

Veren : Şinasi Çolakoğlu

Der. : Muzaffer Sarısözen

Karanfil deste gider ... Hah, hah, ha nay nay
Kokusu dosta gider ...
Benim kalbimde sensin
Senin kalbinde kimler

Bağlantı : Nanay nanay.

Nanay, anay, nanay, nanay
Nanay ellerin malı
Çürük bellerin malı
Gün olur devran döner
Elbet sararım yarı

Kuru kastel akmayor
Yar yüzüme bakmayor
Üç deste gül kokladım
Yarim gibi kokmayor

Bağlantı :...

Her konuda özellikle Kilis için verileri olan bir ustadan bu türkü de. Değerli ağabeyim ve hocam Şinasi Çolakoğlu'dan derlenmiş. Millet Vekilimiz böylece karşımıza Türk Folklorunun derlenme çabasında da çıkıyor. Türkünün kadınlı erkekli oynanan ve söylenilen bir halay havası olduğunu kanıklıyoruz.

TANGO

Veren : Nail Aslanpay

Der. : Muzaffer Sarısözen

İndim kuyu dibine ... tango
Baktım suyun rengine
Analar kız beslemiş...
Vermiyor sevdiğine

Bağlantı : Tangolara gideceğim hop nişanay.

Şinanay, şenanay hop şinanay
Ben bir tango olacağım vay şinanay
Şinanay, şinanay hop şinanay.

Kuyu dibinde kuyu
Uyu meleğim uyu (sevdiğim)
Yarime sarhoş derler
İçtiği üzüm suyu

Bağlantı :

Kilis'te kırmızı sarı açılan bir gül cinsine tango denilir. Bu gül çabuk açılır, renkli olduğundan hoşa gider, ilgi toplar, ancak ömrü kısa sürer.

Kanımca anlamı burada aramak gerekir. Ayrıca yeni çıkmış bir modanın öncülüğünü yapanlara da Tango denilir.

— Amma da tango oldu ha — Toplum ani atakları kabullenemez, eleştirir. Hele Kilis gibi köklü ve şahsiyetli bir kentin toplumu, sahteliği, abarmayı, özentiyi affetmez. Onu tango gülüne benzetir. Tango diyerek mizah yapar. Türkü yakar ardı sırada. Ki; kulaklara küpe kala.

ÇADIR ALTI MİNARA

Derleeyn : Muzaffer Sarısözen

Veren : Notasında isim yok.

Çadır altı minara
El ettim eski yara
Anam kurban, ben kurban (da)
Setre pantollo yara

Bağlantı : Helvacı helva

Kendir tohumlu helva
Şeker lokumlu helva

Söğütte ot bitmez mi (Aslı süyükde olsa geerk)
Çağırsalar gitmez mi
Ah bu senin elinden (de) —— (Kızbu da olamilir)
Çektiklerim yetmez mi ?

Bağlantı :

Çocukluk anılarımla radyo anılarımı birleştiren bir türkü. Yıllar önce Sarısözen hocamız Ankara Radyosunda Yurttan Sesler programını sunarken — Şimdi Kilis'e geçiyoruz aziz dinleyenler — Kilis'in türküleri de o kadar çok ve o kadar bir birinden güzel ki insan hangisini taktim edeceğini şaşışıyor — diyordu.

Yıl 1969 İzmir Radyosu adına Efes Festivalini izliyorum. Bir çok yabancı folklor gurupları da var. Romanya'nın PİRİNİTZA folklor ekibi başkanı yanıma gelip biz sizin türkülerinizi de biliyoruz dedi. Biraz sonra kentimin bu güzel türküsünü çalıp söylemeye başlamazlar mı ?

EVLERİNİN ÖNÜ

Verenler : Kilis'li Elif Bacı (Kör Elif)

Ve Mazlum Nusret Kılıçkıran

Derleyen : Durmuş Yazıcıoğlu

Evlerinin önü iğde değil mi
İğdenin dalları yerde değil mi
Benim sevdiğim yar elde değil mi
Leymunata portakalı aha şöyle şöyle
Tel tel olmuş zülüfleri tara böyle böyle
Alma gibi yanakları var selam söyle
Al mektubum eline (de) götür yare böyle.

Evlerine vardım evde yok imiş
Komşusuna sordum, güzel çok imiş
Elin güzelinden fayda yok imiş
Leymunata portakalı...

Son derlenilen türkülerimizden. Elif bacı deftere kitaba vurulmaz gibi söylüyordu. İlkelerimiz dışı olmasına karşın türkülerin sözleriyle oynanmasına kabul etmemekle birlikte Kilis Halk Külütürü'nün saptanması açısından biraz evirdik çevirdik.

Bu nedenle hoş görüle. Elif bacımıza da Tanrı uzun ömür vere. Hiç değilse gücünün yettiğince, dilinin döndüğünce kentimin türkülerini yataşatıyor. Töresini, düğününü, çoşkusunu yaşatıyor. Lüks salonlarda töremizden uzak ya da sinama salonlarında töreye saygısızca yapılan düğünlere karşı çıkan, onları durdurmaya çalışan bir o var er meydanında.

KALEDEN İNİŞ MOLUR

Derleyen : Durmuş Yazıcıoğlu

Kaleden iniş molur ... Salınoy, sanınoy, sallan gel
Ham demir gümüş molur ... « « «
Akşamdan söz verip de « « «
Sabaha dönüş molur

Bağlantı : Gelin güzel allı, beli meli şallı
Topuğu ğalğallı yar sevdim.

Kalede yatan oğlan
Köyneği keten oğlan
Nişanlıgı el almış
Habersiz yatan oğlan

Bağlantı :

Türkü'nün bağlantı kısımları Gaziantep'den derlenen türküden farklıdır. Tek ya da koro halinde söylenilen bir halay havasıdır.

LAMBADA ŞİŞESİZ YANMAZ MI

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Lambada şişesiz yanmaz mı
Cicim bana yar bulunmaz mı
Ben bu dertten ölürsem
Bana da acıyan olmaz m ı(yallah)

Bağlantı : Alamadım gaşları garayı
Süremedim zevk ile safayı

Asmadan gel asmadan
Cicim fistan geymiş basmadan
Gel seniglen gaçalım
Bizi devriyeler basmadan

Bağlantı :

Türkünün Kilis köylerinde söylenilen şeklinde — Kozandağlı bizi basmadan — mısraı vardır. Türküde adı geçen Kozandağlı, Kozan'dan gelip Kilis'te yerleşen birini yaşatmaktadır. Kilis'in verdiği kurtuluş mücadelesinde bir çok kahramanlıklar ve yararlıklar göstermiştir. Asıl adı Mustafadır. Atatürk'ün el yazısı ile şeref belgeleri kazanmıştır. Kurtuluş'tan sonra orduda kalmış gedikli başçavuş olarak görev yapmıştır. Kızılhisar karakolu kumandanlığı sırasında bölgedeki tüm eşkiya ve kaçakçıları yakalamış ya da durdurmuştur. Uzun yıllar sonra bir kaçakçı takibinde iken atılan bir kör kurşuna hedef olmuş ve göçüp gitmiştir. Mezarı Kızılhısar'dadır. O yörede onu iyi tanımaktadırlar. Kendisi Kilis'li Kardiyan Hacı Reşid'in kızı Sıdıka (Yüksel) ile evlenmiş, ondan bir kızı olmuştur. Torunları İzmir, Nazilli, Artvin ve İstanbulda oturmaktadır.

Türkünün öyküsüne göre, Kozandağlı azılı bir asker kaçağını dağda yakalamış, teslim olmasını istemiştir. Oturak alemi yapmakta olan Nahsen isimli genç karşı koyunca onu öldürmüştür. Kozandağlı bizi basmadan mısrar bu olayı anlatır.

YOĞURT KOYDUM DOLABA

Derleyen : Muzaffer Sarısözen
Veren : Notada isim yok.

Yoğurt koydum dolaba, elere vay
Böyün başım kalama ... « «
Ellere cicom cicom ellere vay
Geyin pembe şalvarı, sallansın saçakları yerlere vay.

Kalaylı taş yoğurdu
Seni kimler doğurdu
Seni doğuran ana
Balınan mı yoğurdu

Bağlantı :

Şakacı ve şaka götürür, hoş sohbet bir yoğurtçu üstüne yakıldığı anlaşılıyor. Eski günlerde Kilis'in ürünü bol, insanları arasında iyi dayanışma olduğunu yansıtır. Dostluğu sevilmeyi, hicvimizi yaşatır.

Ayrıca — yoğurdu — sözcüğü yer yer cinaslıdır.

KAPIMIN ÖNÜNDEN

Veren : Mazlum N. Kılıçkıran
Der. : Durmuş Yazıcıoğlu

Kapımın önünden gelir geçersin
Karanfil kokulu tütün içersin
Ne beni alırsın, ne vaz geçersin
Atma bu taşları ben yaralıyam
El alem al geymiş ben karalıyam

Kapımın önünde bir mahra kiraz
Bir yanı kırmızı, bir yanı beyaz
Beyaz gerdan üstünden öpmeli biraz
Bağlantı : ...
Kapımın önünde bir yeniçeri
Ayağı ğızmalı başı keçeli
Yalvardım yakardım aldım içeri
Bağlantı : ...
Kilis köylerinden bir kadın halayıdır .

KİLİS'TEN ÇIKTI ONİKİ ATLI

(U Z U N H A V A)

Veren : Nuri Sesigüzel

Kilis'den çıktı onuku atlı
Pusuya düştü (de) bugün kaderi kötü
Daima karadır yiğidin bahtı
Vurma, vurma zalım (da) bugün Medem'e yazak, yazığ
Virandır bağımız (da) (kardaş) gülleri bozuk.
Atlar çıktı karakollar göründe
Yol parası (da) düşmanlara verildi
Etiraf sarıldı Memed vuruldu
Bağlantı : ...

Sözlerden ve kafiyelerden de anlaşıldığı gibi Kilis'i yaşatacak bir uzunhava değildir. Daha yeni yakıldığı sezinleniyor. Bu nedenle de oturmamış. Belki ileride halkın ağzından oturuşup, kalıba girerse değerlenir.

Nuri Sesigüzel'e göre, Kilis'ten Suriye'ye kiden bir atlı gurubunun sınırı geçince tuzağa düşürülmesini anlatıyor.

BİLAL BEY (BEG)

Ben de bilseydim bu Halep'den gelmezdim
Bu datlı canımı (da) bir kurşuna vermezdim
Haberim olsaydı (da) kibrem (kivre) ben de sana yenmezdim

Bağlantı : Avınan avladılar bizi (ağınan da olabilir)
Öldürdüler ikimizi de söndürdüler çıramızı
Ağlama garip anam ağlama
Ben öldükten sonra da karaları bağlama

(Amanın) Bilâl Bey'i sorarsan Elbeyli'nin ulusu
Binmiş atına da olmuş Halep valisi
Anası Gülsüm Hatunda olmuş çifte kuzu delisi

Bağlantı :

Türkü İlbeyli oymağından Beyoğlu'nun oğlu Bilâl Bey'le kardeşinin Milli mücadele sırasında vurulmasını anlatır. Güzel bir agıt örneğidir. Araştırılırsa, yine Kozandağlı Mustafa Çavuş'la ilgili bir noktaya ulaşılacağını da sanıyoruz.

Türkü Suriye tarafındaki Türkler tarafından da yakılmış olabilir. Çeşitli varyantları ve güfteleri vardır.

ZEYTİN YAPRAĞI YEŞİL
(HALAY HAVASI)

Derleyen : Muzaffer Sarısözen
Veren : Nail Aslanpay

Zeytin yaprağı yeşil ... Aman da bir yar elinden
Altında kahve pişir ... «
Beni sana vermezler de «
Aklın başına döşür lo (oy) nerelere gidem eligden
Yola giderim yavaş
Kondurama değdi daş
Kız ben senin yüzünden de
Düşmana dedim kardaş lo...
Dut ağacı dut verir
Yaprağını kıt verir
Ergen oğlan ergen kız da
Sarıldıkça dat verir oy...

İlk derlenilen türkülerimizden dir. Yine kızlı oğlanlı söylenilen ve oynalınan bir halay havasıdır. Şinasi Çolakoğlu Nail Aslanpay'la birlikte bi türküyü verirken bazı sözleri unuttuklarını ve bu nedenle eksik kaldığını söylüyor.

VARIN SÖYLEYİN

Veren : Fahri Canbolat
(Pehlivanın oğlu)

Varın söyleyin serçeye
Konmasın bizim bahçeye
Konarsa bizim bahçeye
Şikyat ederim bekçiye

Havar havar, hanım havar
Havar, havar kibar havar
Varın söyleyin kargaya
Konmasın bizim tarlaya
Konarsa bizim tarlaya
Şikyat ederim kadıya

Bağlantı....

Varın söyleyin leyleğe
Konmasın bizim evleğe
Konarsa bizim evleğe
Şikyat ederim feleğe

Fahrettin Canbolat Kilis'de Pehlivanın oğlu diye bilinir. Güzel Tanbur çalar (mızraplı) ancak onun tanburu diğer türk müziği heveslileri gibi halk müziğine uzak değildir. Halk müziği de çalıp söyler.

KUNDURAMA KUM DOLDU

Derleyen : Muzaffer Sarısözen

Of...Kundurama kum doldu
Atmaya kürek gerek
Nazlı yarin yanında
Yatmaya yürek gerek
Aman başım nanay, ağrıdı dişim nanay
Çok içmişim nanay, nanay gülüm, nanay nanay
malım nanay.
Of...Duvara mıh çakayım
Sen sallan ben bayakım
Mendilin kirlendikçe
Gönder bana yıkayım
Bağlantı.

Belinde poşusu var
Ne güzel komşusu var
Nerde bir güzel görsem
Hırpo bir gişisi var
Bağlantı...

Güveyi gezdirme türkülerimizdendir. Çocukluğumda topak denilen eski tip rakı şişelerini kuşaklarına sokar onunla oynuyarak söylerlerdi. İlk derlemelerdendir.

DOLAMBAÇ

Veren : Mazlum N. Kılıçkıran
Der. : Durmuş Yazıcıoğlu

Beyaz geyme üşürsüg
Güzellikde menşursug
Güzellik başı bela lo
Herkesle gonuşursug

Dolambaç dolambaç dolambaca
Oğlan bir kız kandırmış lo bir sehen bulambaca

Aya baktım ay sarı
Kıza baktım kız sarı
Darılma hanım bacı
Oğlun (kızın) bana sevdalı

Bağlantı:...

Kavak senden uzun yok
Yaprağın çok, üçüm yok
Yara bir çift sözüm var lo
Söylemeye yüzüm yok

Bağlantı:...

Kilis'in hiciv gücünü örnekliyen bir hava. Ancak, Ankara Radyosu san'atçılarından Yıldız Ayhan sözlerini yanlış okumaktadır. Böylece de biz sözlerini buraya saptamış olmaktayız.

KINA TÜRKÜSÜ

Veren : Hüseyin Demir

Bir balıkçıl kaptı kaçtı fesimi
Çok çağırdım balıkçıla, eşitmedi sesimi
Dört gaziler giden Esma kimindir?
Gide gide önümüze bir haraba han geldi
Ağlamaktan alâ göze kanlı kanlı yaş gedi
Seher oldu dan yıldızı ator
Cümle kuşlar destur almış ötor
Benim sevdiğim de nerelerde kalor (yator)
Bir sazım var altı telden bağlama
Ben gidersem arkam sıra ağlama

Türkünün notası tahrip edilmiş. Ne yazık ki Hüseyin Demir'i tanımıyorum.

ARAKI KOYDUM

Veren : Minire Kartoğlan

Arakı koydum şişeye
Şavkı (da) vurdu köşeye
Şimdiki Kilis kızları
Nazlı gider gişiye
Şığ Ahmed'in daşları
Sallanır ağaçları
Kızın göynü olursa
Halt etmiş gardaşları

CÜLHE TÜRKÜSÜ

Veren : Minire Kartoğlan

Sümerbank'ın kapısı ... bee kele cülhe
Avrattandır yapısı ... işin gücün rast gele
Karataşın yokuşu be ...
Çıktım yapışı yapışı
Onbeş batman gelor
Benli Fatma'nın vücudu

Cülhe çukurda mısın be kele...
Kaygı fikirdemisin ... işin gücün rast gele

AŞIK GARİP

Veren : Hüseyin Demir

Getme Garıp, getme yollar haramı
Arap vurur Türkmen alır paragı
Cerrah yoktur kimler emler yaragı
Get Garıbım sağlığınan gelesig
Getme Garıp getme yollar mert olur
Her sinekler bir alıcı kurt olur
Seni eller alır bana dert olur
Kadag alam Garip kal bizim elde, elde uy, uy...

Aşık Garip'in bu türküsü maşukası Senem'in ağzından söylenilmektedir. Barak ağzı olan bu iskân havası, yalnız Kilis'in değil ayrıca Türk Halk Müziğimizin de gücünü gösteren örneklerdendir. Geniş bir ses yapısı istediğinden her babayiğit tarafından çağrılamaz. Gerek yerli gerek yabancı müzik otoriteleri tarafından taklidi imkansız bulunan bu havalar, birer san'at yıldızı değerindedir. Ancak Eeabeyli yöremizdeki ağızlarda tadını verir.

Şimdi de bu türkünün karşılığı olan Garip'in cevabını dizeliyorum.

ALDI GARİP

Nağme geldi vatanımdan ilemden
Kahpe felek beni koydu yolumdan
Ben gitmezsem Senen gider ardımdan
Kadag alam Şavı, gurban olam, köleg olam güzel,
Kalmam bu ilde, ben de bu ilde uy, uy...

Öz be Öz Kilis yöresinden olan Âşık Garip'in, havalarına çeşitli adlar verilmektedir. — Garip'in Uruma gidişi — gibi. Âşık Garip bir keresinde, Al Allah kulunu zapteyle deligi deyip düşer yollara. Kendini Rakka şehrinde Rişkven oğulları oymağınada bulur. Ancak Rişkvenoğulları arabistanda kaldıkları için artık türkçe konuşmamakta yörenin delinin etkisinde Arapça konuşmaktadırlar. Burada Rişkvenoğlu Bey'inin kızı Şavı güzel âşık Garip'e sevdalanır. Bunu anlayan âşık alır sazı eline :

Olmaz Şavı, olmaz güzel amanıg, bu böyle olmaz
Bilbil gülü koyup da nedim aman, dikene konmaz
Babag Kurtbeyoğlu karşı durulmaz, durulmaz
Yol ver Şavı, yol ver kadag alam, köleg olam Şavı kurbanım
Kalmam bu ilde, bende bu elde uy ,uy.
Senemden ah yavan geldim, nedim amanıg
Yol ver Şavı..
Döşeği döşemiş de Şavı güzel amanıg, bizim odamız odamız
Kirmanşah'dan gelir idi bizim gıdamız ğıdamız
Sen ağamız ol Şavı güzel amanıg, ben de kölegiz, kölegiz
Yol Ver Şavı.....
.....
.....
.....

Bu türküyü de 1968 yılında Kilis'li bağlama ustası Aslan 'Sazcı'-dan aldık. Sazına ve sesine çok usta olan san'atçı parçanın tam hakkını vererek çalıp çağırmaktadır.

AŞIK GARİP'İN URUM BOZLAĞI

Veren : Acar köyünden Coşkun Ceritoğlu

Garip, bu sözlerig Hakka yaramaz
Sözünde durmayan adam olamaz
Elde güzel çoktur da sana yaramaz yaramaz
Gözünü sevdiğim de Garip, kalk gidek sılaya doğru
Ben gelirken de Garip (yar yar yar) bahar değil yazıdı
Gölünde ötüşende ördek değil kazıdı
Şah Senem'de gelin değil kızıdı
Gözünü sevdiğim de Garip, kalk gidek sılaya doğru uy, uy.

Türkiye Radyoları bu türküyü Acar'lı Coşkun Ceritlioğlu'nun inden yayınlamaktadır. Kilis'in asıl folklor gücünü gösteren ölmez birer san'atı örnekleri olan bu türkülerdir.

BADELİ NAHSAN

(BEDENİ NAHSEN DE DERLER)

Suriyeden de çıktım üç gün vâdeli
Beylerden de aldım anam kanlı bedeli
Adımı sorarsag da Nahsen Badeli
Vurma Zalım da ben badeli nahsanım
Zencirlerle bağlanacak aslanım
N'olacak da zalım düşman nolacak
Sanma bu dünyada sana kalacak
Oğlum Kara varda hayfım alacak
Bağlantı...

Yeni yakım olduğundan oturuşmamış. Garip'in havaları yanında çok hafif kalıyor. Öyküyü anlatmayı gereksemiyorum.

EVLERİNİN ÖNÜ

Derleyen : Mustafa Özgül

Evlerinin önü de (yavrım) tahta daraba ... Zello, zello
Satar şalvarını da (canım) verir şalvara «
Şarapçının evi de (yavrım) olsun haraba «
Sabah seher uykularından ben uyanamorum
Sen bana çok naz ediyog da ben inanamorum

Yüce dağ başında (canım) kar yiyeyim mi zello, zello
Her seni gördükçe (yavrum) eriyeyem mi
Eğer aşık isen (yavrım) gel tut elimden
Yoksa bu sevdadan (canım) fariyayım mı

Ankara Radyosu'nun değerli mey san'atçısı Mustafa Özgül'ün derlediği bir türkü. Mustafa Özgül Eğin'li. (Kemaliye'li) Türkülerimize gösterdiği yakınlıktan dolayı kendisini saygı ile selamlarız. Ancak, bize göre notada mısra eksiklikleri var. Bu dizemiz ile o da saptanmış oluyor.

SİNİYE KOYDUM ERİK

Verenler : Ali Miçilli M. N. Kılıçkıran

Derleyen : Durmuş Yazıcıoğlu

Siniye koydum erik
Yüreğin başı delik
Aha ben gidiyorum
Ne verirsin teberik

Bağlantı : Sallan da gel malım sallanda gel

Mor fesi bir yana eğdirde gel malın eğdir
Kaliçli potini kaydırda gel... de gel

Siniye koydum tuzu
Doğdu seher yıldızı
Böyle yare can kurban
Aradı buldu bizi

Bağlantı :...

Siniye koydum biber
Yarime saldım haber
Yar haberim aldınsa
Acele cevap gönder

Bağlantı :...

CUMBULU

Derleyen : Zafer Muzafferoğlu

(Zülfükâr Özgünergin)

Evlerinin önü hamam yol üstü
Kaldır kollarını seher yel esti
Herkes sevdiğini bağrına bastı
Ah Cumbulu, cumbulu, zalım (Hayın) cumbulu

Beline dolamış bir dolam keçik
Cumbulu başıgdan çok işler geçik
Cumbulu'yu sorarsan küçükten aşık

Bağlantı:...

Türkü İzmir Radyosu repertuarından alınmıştır. (Ziya İzgin'in repertuarı).

HAN ESMA

Ah, Karşıdan gel, karşıdan
Bizim dağın başından
İnşallah kavuşuruz
Gelen ayın başından
Bağlantı : Aman aman Han Esma
Gözleri Ceren Esma
Ben sana haktan yandım
Sen de bana yan Esma
Yemenim eski mordur
Sevda çekmek çok zordur
Her yiğitler çekemez
Bu bir incecik yoldur
Bağlantı:...

İNDİM GELDİM HAMA'DAN

Derleyen : Zafer Muzafferoğlu
(Zülfükar Özgünergin)

İndim geldim Hama'dan
Öldüm yar ağlamadan
Dutda yaprak kalmadı
Yaramı bağlamadan

Arpa buğday samanı
Gönül bilmez amanı
Bu sene bir yar sevdim
Taze biber zamanı

Elmayı diliyorlar
Karşıdan gülüyorlar
Sevmedim diyom amma
Rengimden biliyorlar...

Zafer Muzafferoğlu (Zülfükar Özgünergin) yakın zamanadek Gaziantep İl Radyosu — Güneyin Sesi — korosunu yönetiyordu. Kendisi Urla'lı olup Jandarma bando yüzbaşısı olarak görevliydi. Yüreği folklor sevgisiyle dolu bu ustamız da Kilis türkülerine eğilmiş ve radyolara kadar getirmiş. Onun türkülerini İzmir Radyosu san'atçılarından Ziya İzgin'in repertuarından aldık.

DERSANEDE ÜŞÜDÜM

Derleyen : Zafer Muzafferoğlu

Dersanede üşüdüm
Kitabımı düşürdüm
Çalışkan sevdiğimi
Dilden dile düşürdüm
Bağ : Hey dayanamam sana ben
Ölüyorum sana ben
Dersanede oturdum
Derslerimi bitirdim
Sevdiğimi görünce
Ben aklımı yitirdim
Bağlantı.

HALK OYUNLARIMIZ

Halk oyunlarımız Kilis'in çeşitli yöredeki köylerine göre değişiyor. Örneğin Musabeyli taraflarında en çok tutulan halay KIRIKHAN (Kırıkcan) Elbeyli yöresine doğru ise DOUKUZLU ve SERÇE (Çibikli'nin varyantı) oyunları görülüyor. Ancak, tam bir derleme yapılmadığı için oyunları buraya genişçe almayı gereksemedik. Bundan sonra çalışma olanağı bulursak bu konuda da özel bir derleç düşünüyoruz. Belki bir ışık tutar da bir iki genç konuya sevdalanır. Sevdalanmasa bile düğününü bilmem ne salonundaki bilmem ne alafranga çalgılarının önüne atmaz. Ya da o güzel töreyi sinamada boğmaz. Sözün azı uzu davul zurnayı unutmaz.

1 — Kırıkcan (Kırıkhan)

2 — Gavurdağı kabası

3 — Leylim

4 — Serçe

5 — Dokuzlu

6 — Ağırlama

7 — Kürdi

8 — Şirvani

9 — Temirağa

10 — Arap sallaması

11 — Gavurdağı sallaması

12 — Valde

13 — Darbuzey

14 — Oğuzlu

15 — Şekeroğlan

16 — Mani

17 — Sekme

18 — Fatige

19 — Barak üçayağı

20 — Yedi deve ağırlaması ve sekmesi

21 — Hurşid

22 — Mendilli

23 — Lorke

24 — Meryem

25 — Han Esma

26 — Düz ayak halayı

HALK HİKAYELERİ

Kilis yöresinde bir çok halk hikayeleri anlatılır. Bunlar kuşaktan kuşağa süregelen hikayelerdir. Özellikle köylerde ve kış gecelerinde yaşı ilerlemiş kişiler mangallarının ateşini tazeliyenler bulunduklukça bu bitimsiz hikayeleri geceler boyu sürdürürler. Anlatılan hikayeler genellikle türkülüdür. Bu nedenle de her babayiğit'in harcı değildir. Çünki, hikayenin belirli yerlerinde eli kulağa atıp bu hikayeyi melodilerle de yaşatmak gerekir. Bugün Kilis köylerine giderseniz bunlara tanık olursunuz. Hele yolunuz Tilhabeş köyüne Yavuzlu'ya düşerde talihiniz de yaver giderse Hafız Mehmet Ağa'dan birbirinden güzel hikayeleri, türküleri ve en anlamlı koşmalarıyla duyarsınız. Ayrıca Aşağı Çakkallı köyünde de bir hikayeci ustanın bulunduğu söylenmektedir.

Dileğimiz bu hikayelerin (ki çoğunun yaşanmış olduğuna inananlardanız) ileri de değerli bir derlemeci tarafından değerlendirilmesidir. Biz bu derlecimize ancak birini alabildik. İleri de kendini bu konuya adayan bir dosta ışık tutması umuduyla anlatılan hikayeleri önem sırasına göre aşağıda sıralamakla yetiniyoruz.

1 — Horasan'dan Colaba gelen oymakların Beyi - FİRUZ BEY -

2 — Firuz Bey'in oğlu - MAHMET BEY -

3 — Bumuç'lu İLBEYLİOĞLU

4 — İLBEYLİOĞLU ve amcasıoğlu ALİ KADI'nın hikayesi.

5 — İLBEYLİOĞLU'nun ELBÜBENNE Arap işareti üstüne gidişi. Yâni İLBEYLİOĞLU KUL HAYDAR'ın hikayesi.

6 — MAHIMİHRİ İLE HURŞİT

7 — KEREM İLE ASLI

8 — AŞIK GARİP - En çok sevilen hikayedir dilebiliriz. -

9 — ŞAHMAYIL

10 — KINIÇOĞLU...

GILINÇOĞLU HAKETİ (HİKAYESİ)

Anlatan : Acar Köyünden
Hikmet Ceritlioğlu

Tilhabeş köyünden Hafız
Mehmet Dayı'dan öğrenmiş.

Vağtı zamanında Gılınçoğlu deye bir bey varmış. Zamanıg hökmüne göre odası olan, güçlü kuvvetli, varlıklı bir adammış. Hâlinden aciz kalan Mıstafa bey adında bir adam, altı oğluyla barabar gidekte bu adamdam yardım alak deyi Gılıçoğlunug yanına gelmişler.

Gılınçoğlunug yanına gelip odasına mısafır olduklarında, durumlarını altı aya gadar kısılı-büzülü söylüyememişler. Böylelikle de aradan tam altı ay geçmiş getmiş. Soğna Mıstafa bey denen adam : «Beyim biz buraya geleli ne zaman oldu. Ne zamandır odagdayız. Bizden heç bişey sormadıg» demiş. Gılınçoğluda «Neblim» demiş. «Derdini söylemeyen derman bulamaz. Söylemedigiz ki ben de söylüyüm» deyince, Mıstafa bey, «Beyim» demiş «Altı oğlum ve ben geçimimizden aciz galdık. Senig yanıga bir parça ekmek bulmak için geldik acep bu sualıma ne dersigiz» deyince; Gılınçoğlu da altı oğlunug her birine bir iş vermiş. Aradan bir zaman geçmiş. Mıstafa bey demiş ki: «Ya beyim, Altı oğluma iş verdig, ya ben.» «Canım» demiş. «Altı oğlug çalışır, sen de oturur yirsig.» Mustafa Bey «Olmaz beyim» demiş «Bana da bir iş ver.» Gılınçoğlu bakmış ki olacak kimi değil «Öyleyse madam ki sen de durmuyorsug, sen de benim kahvecim ol» diyerek recasını yerine getirmiş. Aradan bir zaman daha geçmiş. Gılınçoğlunug hanımı bir gün «Senig şu gahveciği çok methedorlar. Şu gahvecigi gönder de bir de biz içek» demiş. Bunu duyan gahveci Mıstafa bey «Beyim» demiş. «Beni salma, ben gadınlara gahve pişirmeye getmem.» Gılınçoğluda «Get gardaş» demiş. «Sankilem gadınlara gahve pişirmeyle N'olur ki» diye onu göndermiş. Gittiğinde Gılınçoğlunug ailesine bir gahve pişirmiş. Gadın o gahveyi içtikten sonra demiş ki «Ya gahveci Mıstafa bey, eğer sözümü tutarsag

Gılınçoğlunu sana gahveci ederim» demiş. Bu arada tabi fukaralık da var. Gadınıg şartını kabul etmiş. Bundan sonra gadın Gılınçoğlunug varından yoğundan bir kenara kaldırmaya başlamış. Gel zaman get zaman sonra da Gılınçoğlunug konağınıg karşısına Gılınçoğlunugkinden de güzel bir konak yaptırmış. Cerbi şekilde de giderek altı işçi çocuğu olan Mıstafa beye varmış. Onların hepsini başına toplamış. Bir zamanda beylece getmişler. Artık Gılınçoğlunug odasına gelip gidenler azalmış. Perperişan olmuş. Bunu gören kadın «Bu Gılınçoğlu'nu gaçıralım ..... olup buradan getsin» demiş. «Gılınçoğlu pislikten ğuylanır.» dedikten sonra ne kadar üleş varsa hepsini önüne, yanına yöresine yığmışlar. Vaziyeti gören Gılınçoğlu perperişan galmış. Getmiş bir başka adamıg yanına kendisi kahveci durmuş. Kahveci durduğu adamıgda bir düğünü varmış. Oraya eski ailesi ile beraber Mıstafa beyde mısafır gelmişler. Gılınçoğlunu gahveci gören garısı yakınlarına «Ben bu gahveyi nasıl alırsam siz de öyle alıg» dedikten sonra ayağını üstüste galdırıp arkaya yaslanıp fincanı ayağınıg üstüne koydurmuş. Bunu gören Gılınçoğlunug kan beynine sıçramış ve oradan getmiş. Demiş hele şu itig yanına gidelim. Bu gadın Ali Osman Paşanıg emmisi gızıymış. Gidelim emmisi oğluna söyliyelim deyip dileni dolanı Ali Osman Paşanıg sarayına varmış. Sarayıg gapıcısı Gılınçoğluna bakınca onu böyle bir şeye benzetememiş. Kendisini içeri sokmadıklarını gören Gılınçiğlu'da Gılınçoğlu geldi diye haber göndermiş. Paşanıg gelsin demesi üstüne de işeri giren tanınmaz haldaki Gılınçoğlu içeri girer girmez orada bir türkü çağırmış.

DİME

Gılınçoğlum tarikette yerig var

Halk içinde namusug var arıg var

Şeyh Muhammed Ali derler pirig var

Dünya sende bir murazım galmadı.

Ücesinde ben yayla mı yayladım
Engininde ben gönlümü eğledim
Tor kuşunan yeşilleri avladım
Dünya sende bir murazım galmadı.

Gılınçoğluyum da ben yara erdim
Gününü gördüm de cefasın çektim
Bugün düşümde de bir arslan gördüm
Dünya sende bir murazım galmadı.

Yaşa Gılınçoğlum sen binler yaşa
Her nereye varsan da yolug dolaşa
Hızıraleyhülselâm sana ulaşa
Dünya sende bir murazım galmadı.

Bundan sonra bir türkü daha çığıran Gılınçoğlu durumu iyice anlatıp türkünüg sonunu «Ulu gudurdu itigiz de taladı bizi» deyip bütün haketini anlatmış. Durumu anlayan Paşa adamlarına emir verip hamama göndermiş, at verip silah kuşattırmış. Soğna da asker verip yolcu edimiş.

Ayrılırken Gılınçoğlu demiş ki «Paşam bana bir sual sorma. Ben nerede bir fahiş işlersem bil ki emmin gızınıg yanındayım.»

Al allah gulugu, zapteyle deligi deyip Gılınçoğlu oradan düşmüş yollara. Var varanıg sür sürenig günüg birinde eski konagınıg yanına ulaşmış. Bunu duyan Mıstafa Bey oğullarıyla barabar kaçmış. Gılınçoğlu'da onlardan bir gadınıg gılıçala donunu yırtıp Saraya girmiş genni, yani eski ailesini öldürdükten soğna gören ibret alsıg diye bir ağacıg başına dikmiş.

SONSÖZ

Çocukluğumdan beri önsöz sözcüğünü kabullenemediğim için, böyle başlamam hoş görüle. Önsözleri okuduğumuzda en son yazıldığı anlamını buluruz. Öyleyse önsöz yerine sonsöz demek daha doğru olacaktır.

Bu derlecin, büyük bir çaba sonucu oluştuğunu söyliyemyiz. Özlemimiz anılarımıza, anılarımızda böyle bir derleç hazırlamaya götürdü bizi. Diledik ki, bulduklarımız halk kültürümüzün kırıntıları da olsa unutulmaya; bir küçük yapıtla belgelene, saklana... Gün ola yetişecek araştırmacı gençlerimize ışık tuta, yol ola. Belirtmek isterim ki, bu derleçte en eksik kalan bölüm kurtuluş direnişimizdir. Kurtuluş öykümüzü enine boyuna saptıyamadık. Saptasag da doğru olmuyacaktı. Umudumuz değerli bir eğitimcimizin hayatta olan bir gazimizden bu öyküyü tam olarak saptamasıdır. Eğitimci sözcüğümüz de bağışlana. Aklıma önce onlar geldi. «Bir araştırmacı bu konuya eğile» desek de olur ya; Ben yine de eğitimci dedim çıktım işte.

Özlemimiz anılarımıza götürdü demiştim. Eğitimci, anı, halk kültürü derken de çocukluğumu yaşamaya başladım yeniden. Kemaliye İlkokulu'nun kapısından giriyorum sanki şu an. Şarkı mı, türkü mü ne olduğu belirsiz bir şeyler mırıldanıyorum okulumun bahçesinde.

«Çiçekli bahçemizin yollarında koşarken» diye mırıldanıyorum. Ama benim çiçekli bahçem yok ki?. Bu hava, anamın mırıldandığı havalara benzemiyor deyip vaz geçiyorum çiçekli bahçemiz şarkısından. «Sütçü köşeyi döndü» şarkısına geçiyorum. Ama bizim köşeyi dönen sütçümüz yok ki; bu da nereden geldi dilime şimdi. Hay Allah... En iyisi «Pınar gözün yaşlı pınar» şarkısını mırıldanayım. Mırıldanayım mırıldanmasına ama bu havada sarmıyor ki insanı. Ne kötü hatırlatıyor, ne toprağı, ne de çobanı getiriyor gözümün önüne. Bunlar benim havalarım değil diyorum kendi kendime. Kim bilir hangi milletten tercüme edilip getirilmiş. Sanki benim hiç türküm yok, sanki benim «Süt içtim dilim yandı» havam yok. Onu söylerim ben keyfimce. Anamda söylemezmiydi evde zatı. İş yaparken «Süt içtim dilim yandı » diye, unutur gider kendini. Hayır, hayır olmadı. Sığama-

dım ben ilkokula. En iyisi Lise'ye gideyim. O çağıma döneyim. Hem anılarım yenidir, daha çok oyalanırım orada. Şiir de öğretirler üstelik. Evet, evet en iyisi Lise'yi anımsamak. En çok sevdiğim derslerde olmak bir anda. Edebiyat öğretmenimi duyar gibi olmak. Edgart Alaan Poe'den söz ediyor. Şöyle yazarmışda, böyle yazarmış. Bak işte daldı gitti adamcağız. Ha...şiir söyliyormuş. Mısraların sonunda hep Anabelli diyor. İyi ama niye kapattı gözlerini. Öf bire! Amma da uzatıyor sonlarını ha. dırrrr, belliiii!...

Oh çok şükür bitirdi şiiri. Başka bir şey anlatıyor şimdi de. Hayır, hayır yine şiir okuyor. İyi ama bundan da bir şey anlıyamadım ki ben, Yok efendim zil miymiş, şal mıymış bilmem neymiş. Kadınlar oynuyormuş da başını çeviriyormuş hep. Hem de can alır gibi çeviriyormuş. Şeytan mı? Şeytan da nereden çıktı? Bilmem nerenin yosmasını sarmalı, öpmeli beş on bin kez diyormuş. Olmaz olmaz.... sıkıldım ben yine. Benim canımı falan alamaz o dediğiniz yerin yosmaları. Dinlemiyeceğim işte. Şeytanın demecinden banane kardeşim. Duydu galiba sözlerimi. Hoyrat okuyor şimdi de, cinasdan söz ediyor :

Madem çoban değildin
Ardındaki sürü ne?
Beni yardan ayıran
Sürüm sürüm sürüne...

Bak işte bu güzelmiş. Ama bitti ne yazık. Başka yokmu diyesim geliyor. Bir tane daha oku der gibi oluyorum. Bitti olurmu ama? Benim halkımın dilinde bitişmiş daha ne cinaslar var :

Kara gözler
Bumudur kara gözler
Gemin deryada kaldı
Yelkenim kara gözler.

Yara yeri
Öldürür yara yeri
Kervan göç etti gitti,
Yalvarırım yara yeri.

Boşuna konuşmuyayım kendi kandimle. Okumuyacak artık. Gerçi iyi oldu bir bakıma. Anlıyamıyordum zaten şiirleri... En iyisi ben okul günlerimi anımsamaktan vaz geçeyim. Şiirse, şiiri gidip türkülerimizden dinliyeyim. Ağzından bal akan, türküleriylede, balın üstüne kaymak çalan ustalarımızdan, halkımdan dinleyeyim. Kent kent dolanayım biraz. Bakalım n'olacak. Kayseriye gideyim bir an. Sıla yolu gözleyi gözleyi ince hastalığın ardından göçüp giden taze gelinin öyküsünü dinleyeyim :

Yarim İstanbulu mesken mi tuttun
Gördün güzelleri beni unuttun.

Türkmenlerle yaylaya göçeyim bir an. Toros dağlarında ölüm döşeğindeki bir intiyarın «Bana bir köroğlu çalın, türkü bitince de üstüme örtüyü çekin» deyip; türkü bütince de göçüp gittiğini, üstüne örtüyü çektiklerini anlatsınlar bana. Türküsünü söylesinler.

Köroğlu der mirza gele han gele
Ben isterim günde bir tufan gele
Derelerden oluk oluk kan gele
Baş kesilip kelle kürelenmeli.

Kilis'ten çıkıp, Elbeyliye doğru gideyim bir yol;
Boş beşiğin öyküsünü dinleyeyim bir iskândan:

Bebeğin beşiği çamdan
Amanıg yuvarlandı düştü damdan
Bey babası gelmedi Şam'dan
Küçük oğlum, datlı canıga kurbay Oy..

Bebek seni belemedim.
Nenni çalıp uyatamadım
Nenni belek oy..

Deveyi deveye çattım
Kaynanamdan hicap ettim
Bebek seni belemedim
Nenni çalıp uyutamadım bebek oy..

Varıp birazda cenge durayım Avşar Beyleriyle :

Adını sevdiğim avşar Beyleri
Sana da bir vezirlik yakışıp durur
Topla dizgini de tanı kendini
Karşıda düşmanın bakışıp durur.

Herşeyi anlatan, her şeyin cevabını veren türkülerle gideyim şu bozkurun ötelerine :

Karanfil suyu neyler
Güzel kokuyu neyler?
İki baş bir yastıkda
O göz uykuyu neyler?

Mekke var,
Medine var Mekke var.
Yar yüzün aya benzetmem,
Ay yüzünde leke var,

Üç eteği çiçekli, yanı yöresi bahar tutmuş, tomur dolu bu gelin, niye yanık yanık söyluyor ki?

Çemberim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Yıkılası meyhane
Sarhoşum nerde kaldı?

Bir âşık geçiyor galiba şu öte yoldan; elinde de bağlaması. Bir de türkü çığırıyor gönlünce :

Nihaniyim, derdim böyle söyledim
Bülbül efganımı güle söyledim
Aşkımı bir sarı tele söyledim
Bağrıma bastığım saz üzdü beni.

Aşkını sazıyla paylaşıyor bu âşık babada.

Dertlerimle talihimi bölerim
Kaderimin oyununa gülerim..

Konuşuyoruz ayak üstü bil yol. «Sivas'a düştü mü yolunuz» diyorum. «Aşık Veysel'imizi gördünüz mü?». Yüzü ışıldıyor birden. Yalp, yalp parlıyor gözleri. «Gördüm» oğul diyor. «Gördüm.» Bir de türkü söyleri bana:

Veysel, nene gerek dünyanın halı
Kimi hasır dokur kimisi halı
Tam çalgıya karıştırdık kavalı
Davul belli değil, saz beli değil...

Anladım, anladım aşık baba. Bu sözler bana sanki diyorum. Haklı âşık baba. Ben de ne karışıyorum dünyanın hâlına. ne dokursa dokusunlar. Ne çalar, ne söyletirlerse söyletsinler. Ben de kitabımı önce, son dileğini türkülere emanet edip, göçüp gidenlere;

Aman mezarımı yol üstüne kazsınlar
Yar geçerken belki bana can gelir.

Sonra da «SÜT İÇTİM DİLİM YANDI» türküsünü söyleyip onda tad bulan KİLİS'LİLERE adıyorum.

Mazlum Nusret Kılıçkıran

KARANFİL DESTE GİDER

Derleyen
M.SARISÖZEN

Gaziantep_Kilis
Şinasi Çolakoğlu

♩=116

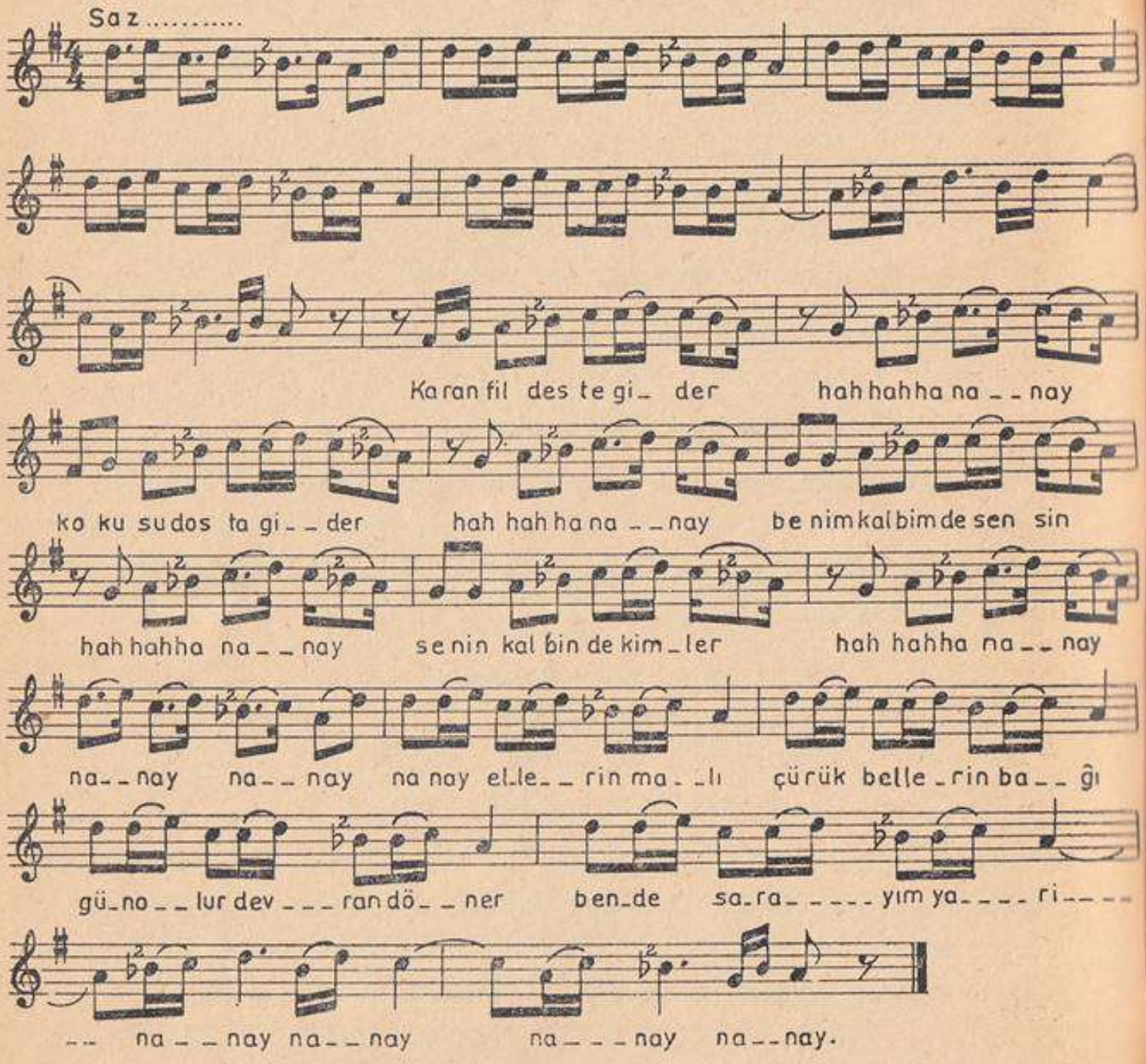

İNDİM KUYU DİBİNE

Derleyen
M. SARISÖZEN

Gaziantep_Kilis
Nail Aslanpay.

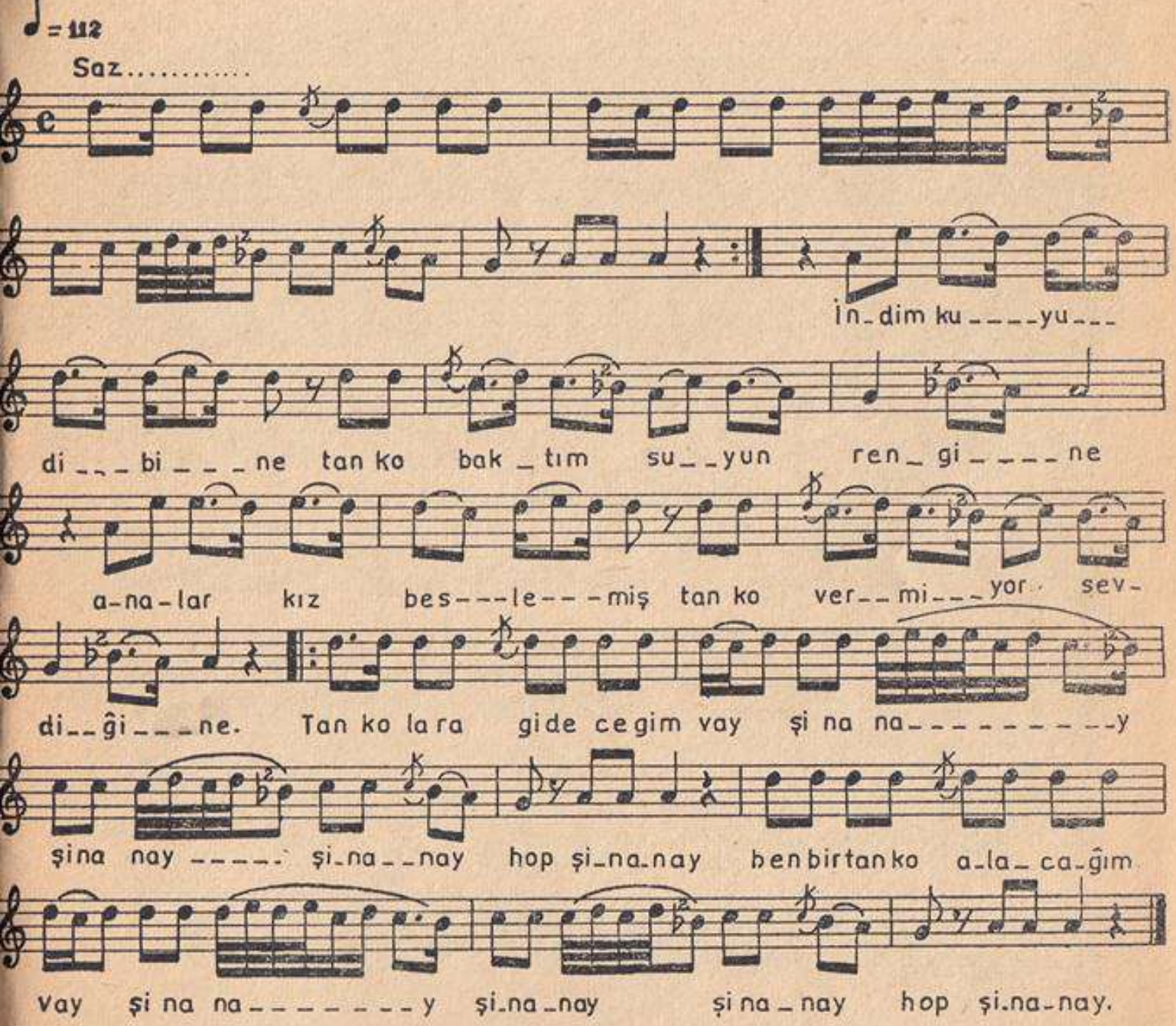

SULTANIN GİYDİĞİ

Derleyen
M.SARISÖZEN

Gaziantep-Kilis
Nail Aslanpay

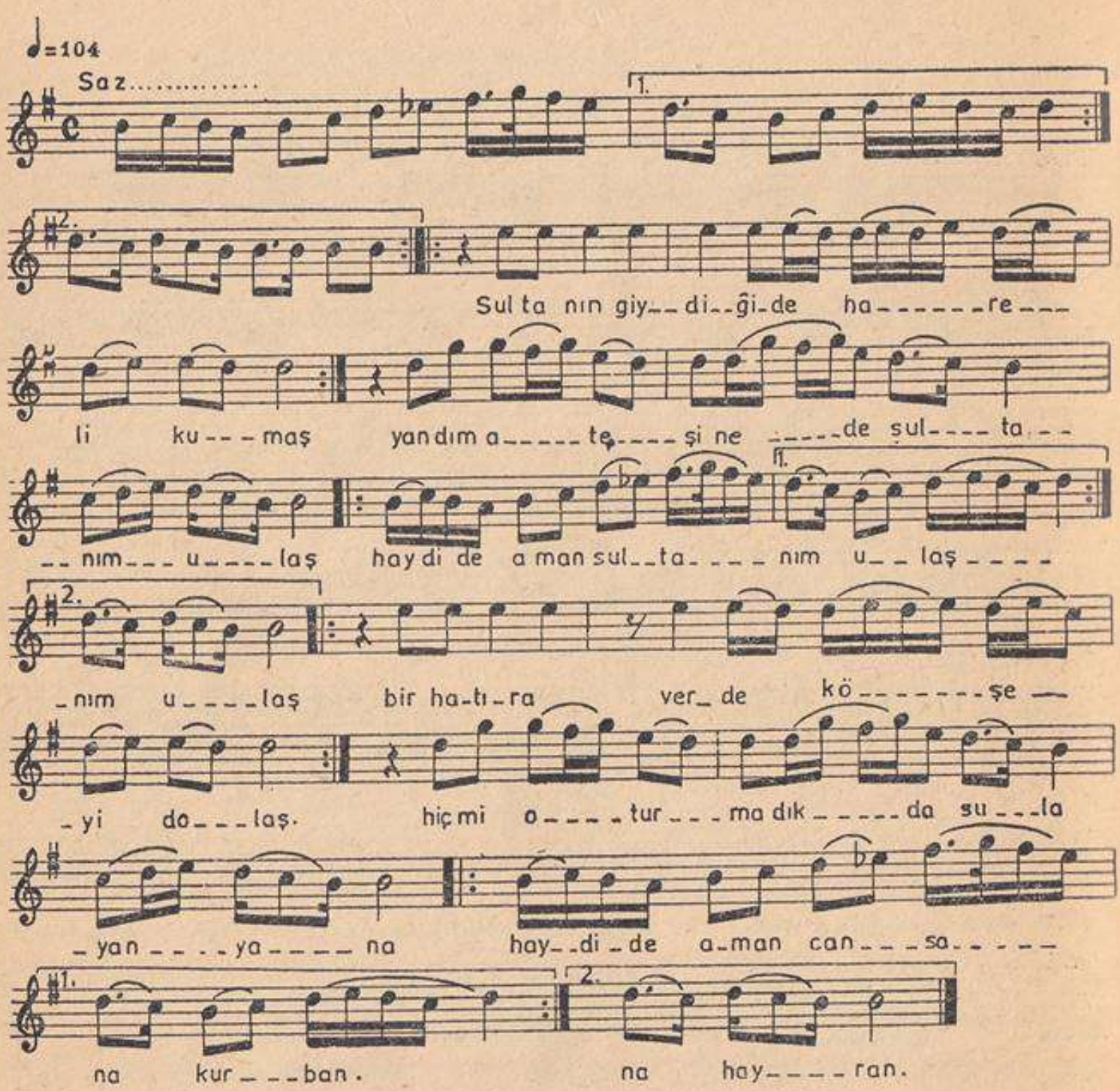

DENİZ DİBİ TEKNELİ

Derleyen
M. SARISÖZEN

Gaziantep_Kilis
Nail Aslanpay

♩ =104

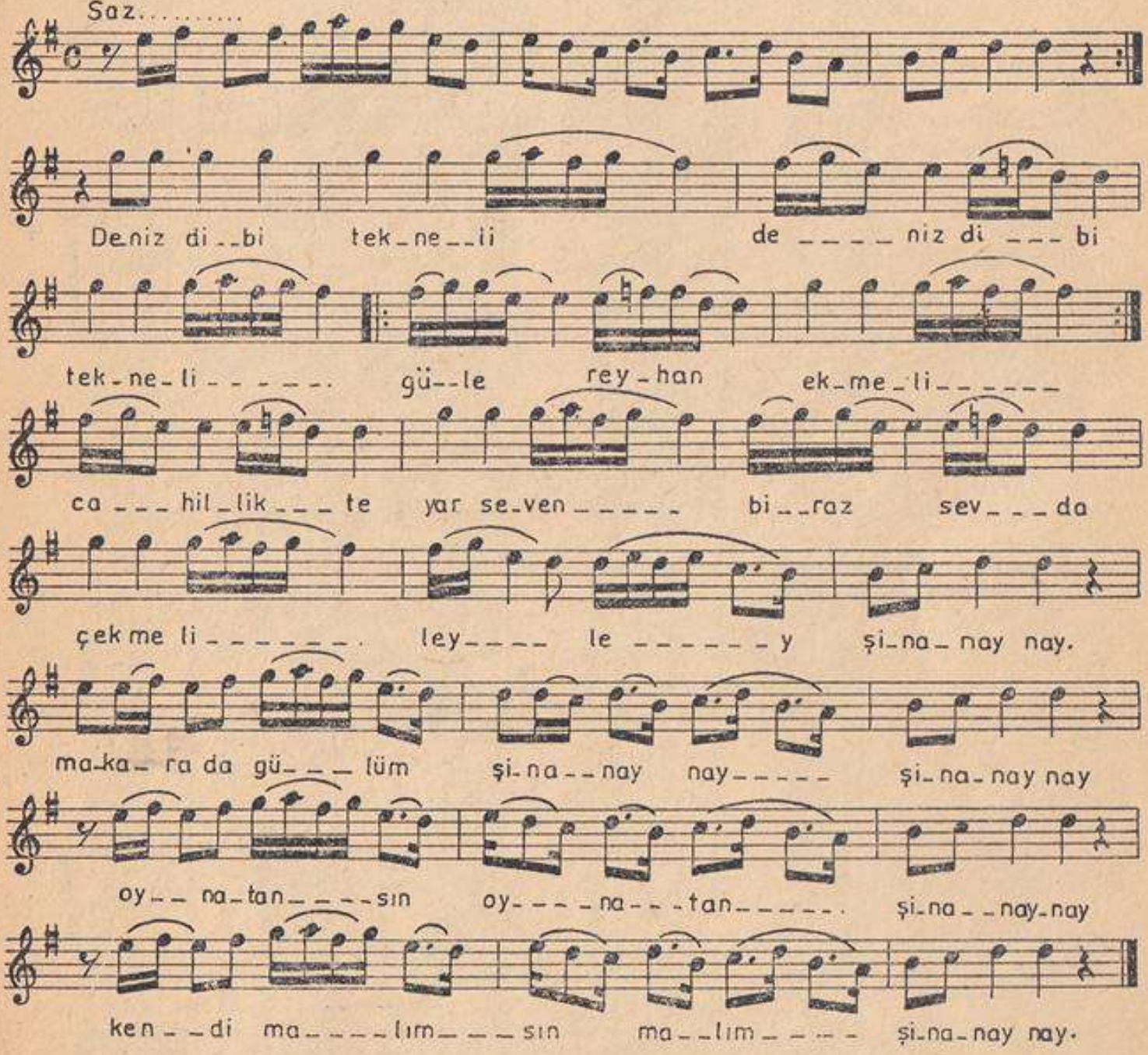

SU YOLU SU YOLU

Derleyen
M. SARISÖZEN

Gaziantep-Kilis
Yılmaz Dokuzoğuz

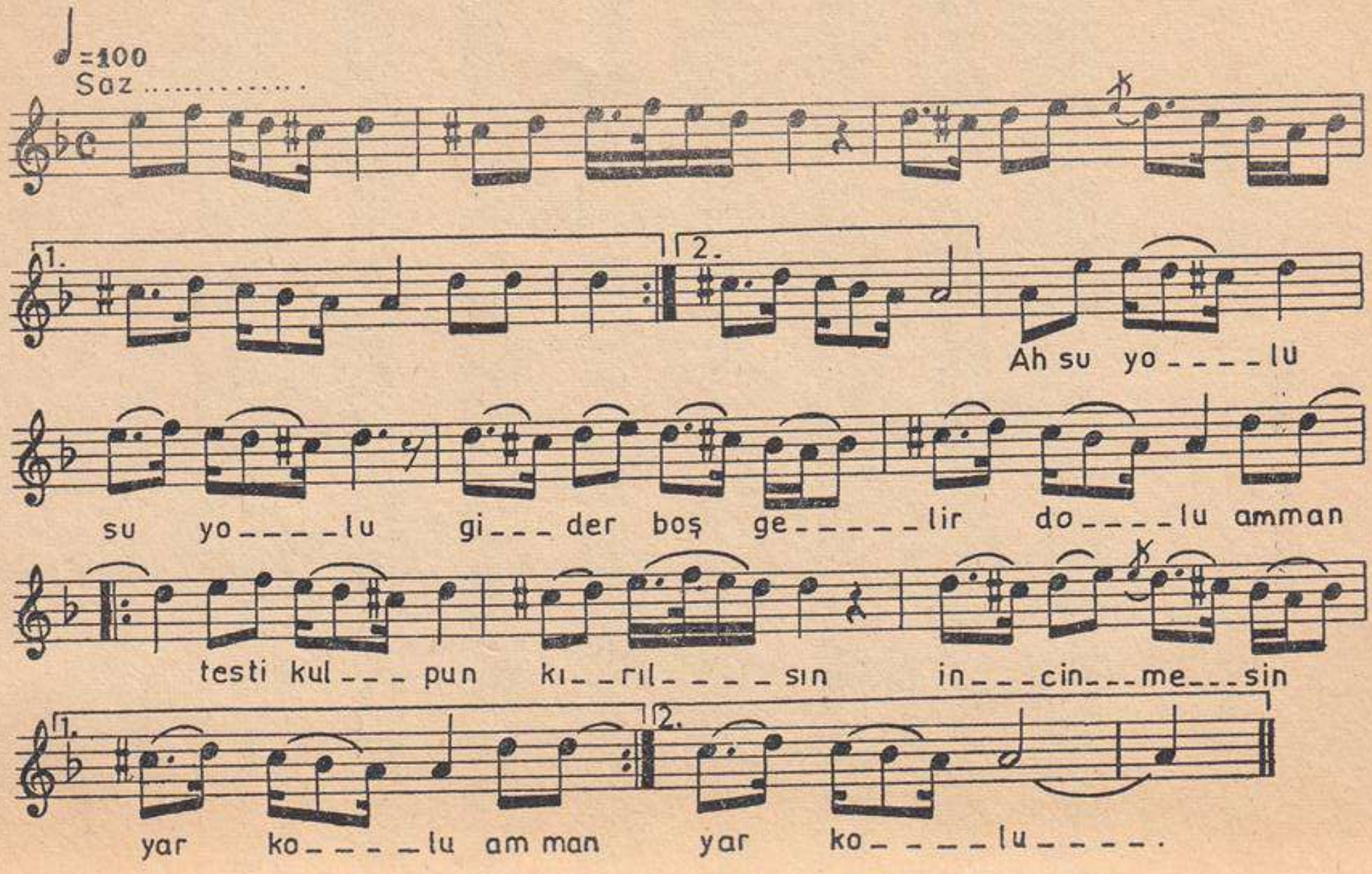

HELVACI

Derleyen
M. SARISÖZEN

Gaziantep

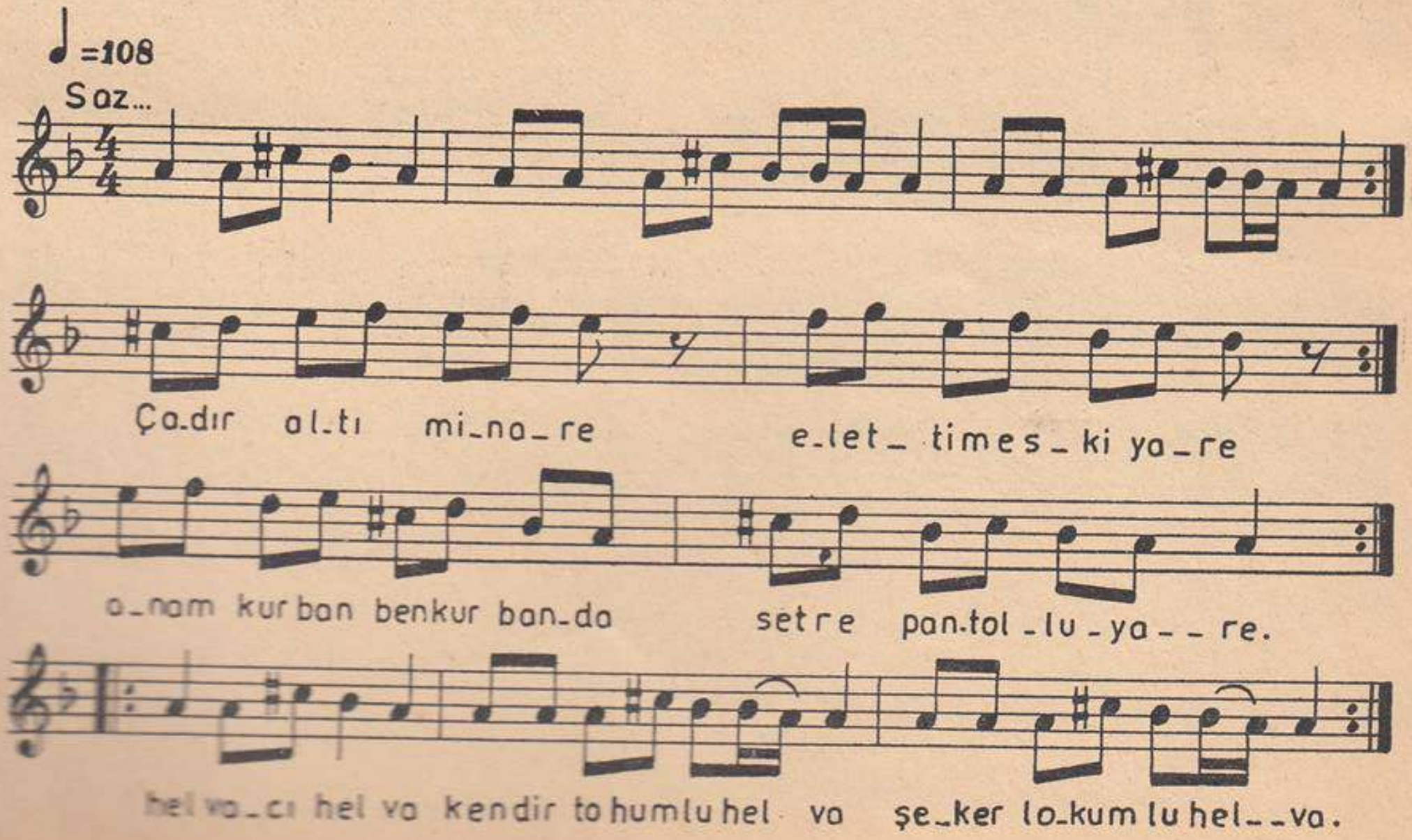

SÜT İÇTİM

Derleyen
M. SARISÖZEN

Gaziantep-Kilis

♩ = 100

Saz.....

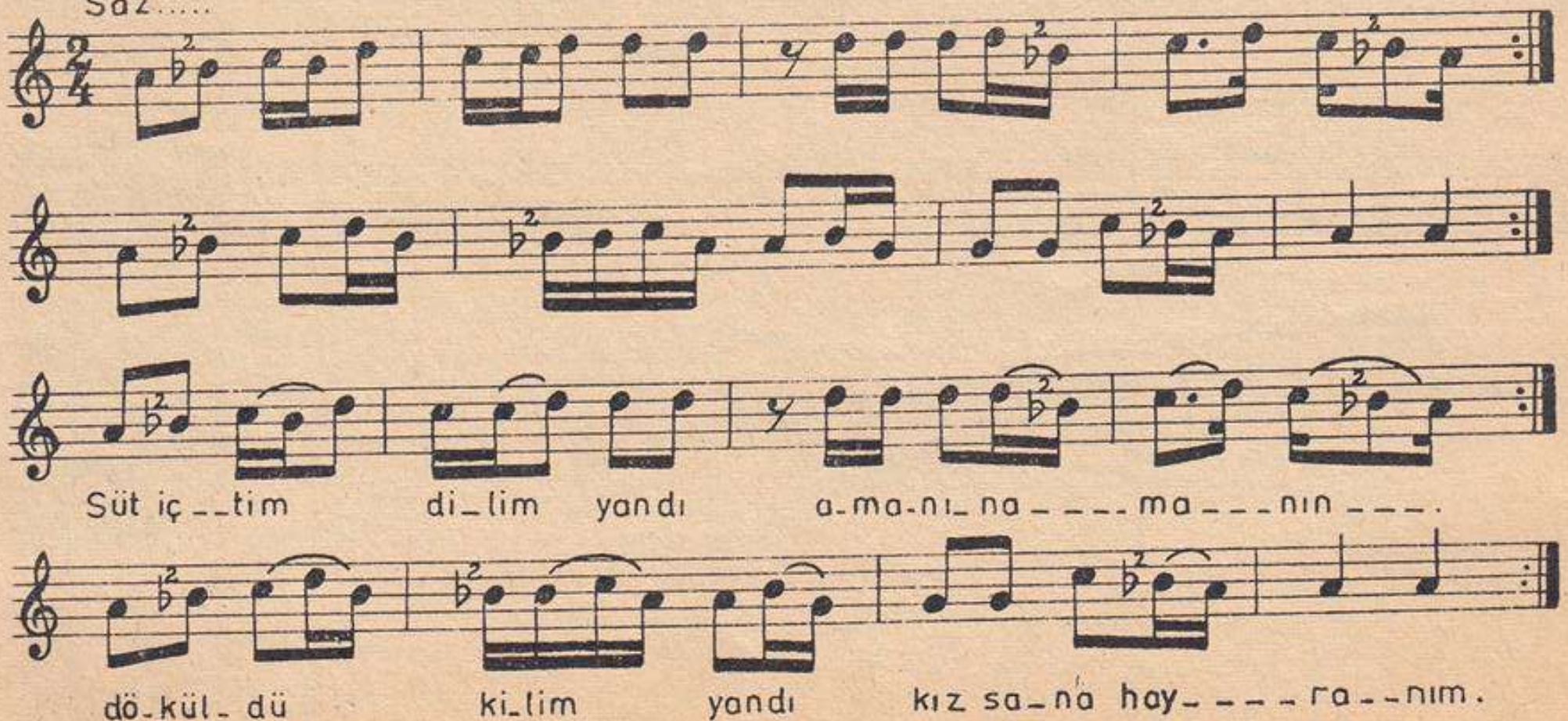

FİATI :